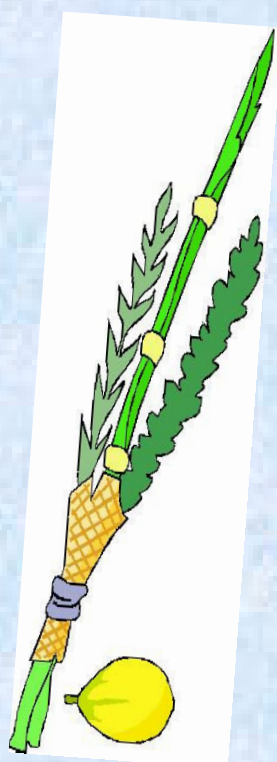

חגי תשרי ושמיטה תשע"ה

דפי הדרכה

לספרדים, תימנים ואשכנזים.

בעריכת

הרב נחום גמליאל

יו"ל על ידי כולל 'ברכת משה'
מושב נחם 86 ד.נ. שמשון

מופץ חינם לזיכוי הרבים.

להצלחת ולרפואת
שולמית בת מרים גמליאל ת"מ.
להצלחת ולרפואת:
שושנה בת מרים יעקבי ת"מ.
להצלחת
משפחת יהודה ותמי דהן וכל זרעם.
לזווג הגון להודיה בת תמר.
להצלחת ולרפואת
יורם בן שמחה פרחא
רפואת הנפש ורפואת הגוף.

לע"נ
אאמור משה בן יחיא ז"ל
חמי יהודה בן תותי ז"ל
חמותי שמחה פרחא בת שושנה ז"ל
הסבתא מרים בת יחיא ז"ל
הסבא סעיד בן יעקב ז"ל
ולע"נ חיים בן יחיא ז"ל
ולע"נ בנימין בן שרה ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ
ר' אליהו הכהן בן חנה ז"ל
נ.ל.ב. ע.
יח' אלול תשס"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

להצלחת: אברהם וחבצלת יעקב יצ"ו.
וילדיהם היקרים:
עדי ואשתו שגית ובתם שחר יצ"ו.
אוהד ואשתו שני ובנותיהם רות והדסה יצ"ו.
ובנותיו:
מור ובעלה ניר יצ"ו.
הדר ובעלה דניאל יצ"ו
ובתם ענבר יצ"ו
ולע"נ:
שלמה בן סאלם, שרה בת סאלם,
סאלם בן סאלם, שמעה בת סאלם.
ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ
שר התורה הגאון הגדול גדול הדור
הרב עובדיה יוסף זצ"ל
ולע"נ בנו
הרה"ג הרב יעקב יוסף זצ"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

להצלחת
יוסף ופלורה ולד יצ"ו,
וילדיהם
ניר, ישראל, חיים, הודיה, מיכאל, ועדיאל.
הם ובני משפחותיהם, בגשמיות וברוחניות.
שיזכו לגדל את בניהם וכל צאצאיהם לתורה,
מתוך בריאות נחת אושר
עושר ושלווה.

להצלחת
אתי וגבי מדמוני הי"ו
וילדיהם
תמיר ושגיאל הי"ו
ולע"נ
זיהרה בת לולוה וסאלם ז"ל
ודפנה בת זיהרה ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

כל הזכויות שמורות לעורך

©

מטה יהודה תשע"ד

ניתן לצלם את החוברת ולהפיצה לכל המעוניין.
אין לעשות בחוברת זו בשום אופן שימוש מסחרי!
ניתן להדפיס את החוברת מאתר מושב נחם:

www.naham.co.il

ומאתר המועצה האזורית מטה יהודה, בכתובת:

<http://www.m-yehuda.org.il>

נשמח לקבל הארות והערות בפקס: 02/9919288

לקראת ראש השנה

צריך לדאוג לנזקקים ולגלמודים לאירוח או למזון בחגים.

התרת נדרים:

- א:** גברים ונשים עושים התרת נדרים אחרי תפלת שחרית של ערב ראש השנה. **(יום רביעי)**.
ב: נשים נשואות יכולות לבקש מהבעל להיות שליח עבורן בהתרת הנדרים בבית הכנסת.
ג: מי שאין לה בעל, תבוא לעזרת נשים, ותבקש מהרב שיתכוון בהתרת הנדרים גם עליה.
ד: התרה זו מועילה לנדרים ושבועות שלא זוכרים. נדר ושבועה ידועים צריך להתיר ע"י רב.

ערב ראש השנה – יום רביעי

- א:** הגברים נוהגים להסתפר ולטבול במקווה בערב החג. (שו"ע ס"ד ילקו"י)
ב: נוהגים לבקר בבית העלמין (גם בערב יום כיפור), ולומר שם תפילה מיוחדת הכתובה בסידורים.

הכנות בערב ראש השנה:

- א:** לכבוד החג צריך לקנות מתנה לאישה וממתקים לילדים. (תקכ"ט)
ב: צריך לשמוח בחג באכילת בשר וביין משובח.
ג: נוהגים לאכול בליל ראש השנה מוצרים שיש בהם סימן טוב, קוראים לזה 'סימנים'.
ד: הסימנים למנהג הספרדים והתימנים:
תמרים, רימונים, תפוח בדבש, דלעת, כרתי, סלק, דגים, רוביא, (לספרדים – לוביא, לתימנים - חילבה), **ראש כבש.** יש אשכנזים שאוכלים רק תפוח בדבש.
ה: הדגים וחלק מהסימנים עלולים להיות נגועים בתולעים.
ו: כדאי שההשגחה על הדגים, תכלול גם אישור שאין בהם תולעים. ורצוי לקנות 'כרתי' ו'רוביא' מגידול ללא תולעים. תולעים עלולים להיות גם ברימון ובתמרים.
ז: צריך לזכור להפריש תרומות ומעשרות מהפירות והירקות שקונים לחג לפני כניסת החג. רצוי לקנות אותם במקום שמפרישים בו תרומות ומעשרות.
ח: חשוב לא לזכור כל השנה, וחשוב שבעתיים לא לזכור בראש השנה. צריך להתאמץ מאוד שכל ההכנות לחג יהיו בשמחה.

עירוב תבשילין: (תקכ"ז)

- א:** ראש השנה חל השנה בימים חמישי ושישי, לכן צריך לעשות 'עירוב תבשילין' בערב החג **(יום רביעי)** לפני כניסת החג. (עד השקיעה. - 18:35, ובדיעבד עד 13 דקות אחריה - 18:48).
ב: העירוב מאפשר לבשל ביום שישי (היום השני של החג) לצורך שבת, ולהדליק את נרות השבת בחג. מי שבישל לשבת בערב החג, יעשה עירוב בלי ברכה.
ג: צריך לסיים את הבישולים לשבת בצהרי יום השישי, ולא לבשל סמוך לכניסת השבת.
ד: מותר לבשל ביום חמישי רק לאותו יום. אין לבשל ביום חמישי ליום שישי או לשבת!
ה: צריך לעשות עירוב בכל בית. בעת הצורך אפשר לעשות עירוב אחד לכמה משפחות.
ו: אין לאכול את העירוב לפני שהסתיימו הבישולים לשבת, נוהגים לאכול אותו בשבת בסעודה שלישית, ולהשתמש בחלה ללחם משנה בכל הסעודות.

אופן הכנת העירוב:

- א:** מניחים בכלי/שקית **מאפה** (חלה או פיתה) ו**תבשיל** (ביצה קשה, או מנה של בשר או דג). רצוי לסמן בצורה בולטת שזה עירוב. כדי שלא יאכל בטעות לפני שמבשלים לשבת.

ב: מברכים: '...אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצות עירוב'.

ג: אומרים: 'בהדין עירובא יהא שרי לנא לאפווי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת' פירוש: בזה העירוב יהא מותר לנו לאפות לבשל להטמין ולהדליק הנר ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת. (אפשר לומר את הנוסח בעברית).

עירוב לכמה משפחות:

א: בכל קהילה נוהגים שהרב עושה עירוב, ומזכה אותו לכל אנשי הקהילה. לא ניתן לסמוך על עירוב זה לכתחילה כדי לא לעשות עירוב בבית.

ב: רק מי ששכח, נאנס, או שאינו יודע לעשות עירוב, או מי שהעירוב שעשה נאכל או אבד לפני הבישולים לחג, יכול לסמוך על העירוב המשותף שעושה הרב.

ג: מי שנאלץ לסמוך על העירוב המשותף, יודיע לרב לפני הבישולים שהוא סומך על עירובו.

ד: קיימת אפשרות לשתף בעירוב הפרטי לכתחילה כמה משפחות, גם ללא ידיעתם.

ה: כדי שעירוב כזה יועיל לאילו שמערבים עבורם, צריך שיתקיימו התנאים הבאים:

- כל מי שעירבו בשבילו יכול להגיע בחג - בהיתר - לבית שבו מונח העירוב.
- זה שעושה את העירוב יזכה אותו לפני הברכה לכל מי שמערבים בשבילו.
- כל מי שעירבו בשבילו ידע על כך לפני שמכין ומבשל לצורך שבת.

ו: מי שלא יודעת לעשות עירוב, יבקש משכן שישתף אותו בעירוב שעושה לעצמו.

אופן עשיית עירוב משותף

- עושה העירוב מוסר אותו לאדם שאינו מבני הבית, להלן: 'מקבל העירוב'.
- מקבל העירוב (המְזַכֶּה) יגביה אותו ויאמר: 'הריני זוכה בעירוב זה לפלוני ופלוני' (אלו שביקשו לערב עבורם. או 'לכל בני העיר/הקהילה הזאת' בעירוב כללי).
- עושה העירוב לוקח את העירוב מיד המְזַכֶּה, ומברך. (א.ק.ב.ו. על מצוות עירוב) אומר את נוסח העירוב ומוסיף: 'לנו ולפלוני ולפלוני' (בעירוב כללי: 'לנו ולכל בני העיר/הקהילה').

הדלקת הנרות לחג:

א: בחג אסור לחמם את תחתית הנר כדי להדביק אותו בפמוט. לכן צריך להדביק בערב החג גם את הנרות של חג שני וגם את הנרות של ליל שבת. (מותר להשחיל בחג פתילה בשעם עם נקב מוכן).

ב: מי שלא הדביקה נרות מערב החג, תדליק בחג שני ובלייל שבת נרות שמן, או נרות חימום.

ג: מדליקים נרות סמוך לכניסת החג ומברכים לפני ההדלקה: 'להדליק נר של יום טוב'. מנהג חלק מקהלות תימן שלא לברך על הדלקת נרות של החג בשני הלילות שום ברכה.

ד: בנוסף לנרות החג צריך להדליק בערב החג (יום רביעי), נר של 48 שעות, כדי להעביר ממנו אש להדלקת נרות של חג שני ונרות שבת, או להעברת אש לבישול בחג.

ה: ברכת 'שהחיינו' בהדלקת נרות החג: בנות אשכנז וחלק מבנות ספרד מברכות. חלק מבנות ספרד ובנות תימן לא מברכות. למברכות 'שהחיינו': כדאי לפטור בברכה זו גם בגד או פרי חדש. גברים לא מברכים 'שהחיינו' כשהם מדליקים נרות.

ו: חלק מהתימנים לא מברכים על הדלקת נר של יום טוב (בשני הלילות של החג).

ז: בהדלקת נרות בליל החג השני, צריך להקפיד על הדברים הבאים:

- לא להדביק את הנרות בפמוטים.
- לא להדליק את הנרות באמצעות מצית או חיכוך גפרור בקופסה.
- לא לכבות את הקיסם או הגפרור, להניח אותו במאפרה עד שיכבה לבד.

סעודות החג:

- א: אין לאכול ארוחה בשעות אחרי הצהריים של ערב החג, כדי לאכול את סעודת החג לתיאבון.
- ב: מברכים 'שהחיינו' גם בקידוש של הלילה השני. רצוי לפטור בברכה זו גם פרי/בגד חדש.
- ג: בכל סעודות החג צריך לברך 'המוציא' על שתי חלות, כמו בשבת. (תקכ"ט)
- ד: נוהגים לטבל את פרוסת 'המוציא' בסעודות החג בדבש או בסוכר, ואחר כך במלח.
- ה: אוכלים בשר ושותים יין בסעודות החג, כדי לקיים מצוות 'שמחה' בחג.
- ו: לא חייבים לאכול סעודה שלישית בשני הימים של ראש השנה.
- ז: מוסיפים בברכת המזון של כל סעודות החג 'יעלה ויבוא'. מי ששכח וחתם כבר בברכת 'בונה ירושלים' לא צריך לחזור ולברך.

ממנהגי ודיני ראש השנה:

אכילת סימנים:

- א: אוכלים בערב ר"ה מאכלים מיוחדים לסימן טוב, ואומרים 'יהי רצון' בזמן האכילה.
- ב: קיימים מנהגים שונים באכילת הסימנים, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.
- ג: אכילת הסימנים אינה חובה, ואין להקפיד אם חסר אחד או יותר מהסימנים.
- ד: יש נוהגים לאכול את הסימנים מיד אחרי הקידוש, ויש המתנינים עד אחרי 'המוציא'.
- ה: מי שנוהג לאכול את הסימנים אחרי ברכת 'המוציא', צריך לברך רק על הפירות, שאר הסימנים (דגים וירקות), נפטרו מברכה ראשונה בברכת 'המוציא'.
- ו: מברכים 'בורא פרי העץ' על התמרים, ופוטרים בברכה זו את כל פירות העץ. (לפי סדר הברכות).
- ז: אין להפסיק בין הברכה לאכילה. צריך לומר 'יהי רצון' לפני הברכה, או אחרי שטועמים.
- ח: בכל מקרה לא מברכים ברכה אחרונה על הסימנים, הם נפטרים בברכת המזון.

הנהגות החג:

- א: ראש השנה הוא חג ויום דין, צריך לשמוח בו, אבל עם הרבה יראה - 'וגילו ברעדה'.
- ב: יש מקפידים שלא לישון בשעות היום של החג, ויש שמקפידים על כך רק עד אחרי חצות. בכל מקרה אין לאבד את הזמן היקר של ראש השנה בשיחות חולין.
- ג: נוהגים לקרוא בכל יום של החג את כל התהילים, ועדיף יותר לקרוא אותם פעמיים בכל יום.
- ד: אחרי תפלת מנחה של חג ראשון נוהגים לומר 'תשליך' במקום ריכוז מים (נחל, ים, בריכת מים וכדו') חלק מהתימנים לא אומרים תפלה זו.

יום ראשון ד' תשרי צום גדליה (דחוי)

- א: 'צום גדליה' חל בדרך כלל בג' בתשרי.
- ב: השנה צמים ביום ראשון ד' בתשרי מפני שג' תשרי חל בשבת, ולא צמים בשבת.

למה צמים?

- א: נבוכדנצר החריב את בית המקדש הראשון, והגלה את רוב העם, הוא מינה את גדליה בן אחיקם למושל על המעטים שנשארו.
- ב: העמים שסביב רצו להשלים את החורבן הם שלחו את ישמעאל בן נתניה - רוצח שהעמיד פני ידיד - לרצוח את גדליה בערמה.
- ג: יחד עם גדליה נהרגו הרבה יהודים, והנותרים פחדו מנקמה של נבוכדנצר וברחו למצרים, וכך הושלם החורבן.
- ד: גדליה נהרג בראש השנה. ומכיון שלא צמים בחג, נקבע הצום מיד אחרי ראש השנה.

ה: צום גדליה כמו כל הצומות, משמש לחזרה בתשובה ולשיפור המעשים, לכן צריך להימנע בצום מטיולים או מפעילות דומה המרחיקה ממטרה זו.

ו: רצוי להרבות בצום בקריאת תהילים, בלימוד תורה, ובאהבת חינוך.

החייבים והפטורים מהצום:

א: כל יהודי/ה בריא מגיל בר/בת מצווה חייב לצום למעט רשימת המפורטים הבאה:

- חולה על פי הוראת רופא, (גם כשאין חשש לפיקוח נפש).
- זקנים תשושים שהצום גורם להם צער גדול.
- נשים בהריון ונשים מניקות. (אשכנזיות שמצב בריאותן מאפשר, ונשים אחרי לידה שאינן מניקות בפועל, מחמירות לצום).
- ילדים לפני גיל בר/בת מצווה.
- בעלי ברית – מוהל סנדק ואבי הבן בברית שחל ביום הצום. (בגלל שהצום דחוי).

ב: הריון פוטר מהצום רק מהחודש השלישי.

ג: אשה לפני חודש שלישי שסובלת מבחילות והקאות פטורה מהצום. (כמו חולה).

ד: מניקה: 24 חודשים מלידה/הפלה, גם כשאינה מניקה בפועל, ויש מקום להחמיר. (ילקו"י)

ה: הפטורים מהצום יאכלו בצום רק מאכלים רגילים ופשוטים, וימנעו מאכילת מעדנים כדי להשתתף בצער הציבור.

מדיני הצום:

א: אסור לאכול ולשתות מעלות השחר (21: 5 שעות קיץ) עד צאת הכוכבים (50: 6).

ב: המעוניין לאכול לפני עלות השחר צריך לתכנן זאת מראש. (להכין אוכל/ לכוון שעות מעורר, או לומר שעדיין אינו מקבל את הצום). מי שהתעורר במקרה לפני עלות השחר לא יכול לאכול.

ג: בצום אסור רק לאכול ולשתות. (לא נוהגים בצום זה עינויים נוספים, יש מחמירים שלא להתקלח).

ד: אין לשטוף את הפה ולצחצח שיניים בצום. איסטניס שחייב לצחצח שיניים יצחצח בכמות קטנה של מים, ויזהר שלא לבלוע.

ה: בתפילת העמידה מוסיפים "עננו". ספרדים - בשחרית ובמנחה. אשכנזים - במנחה בלבד.

עשרת ימי תשובה:

שינויים בתפלת העמידה:

בעשרת ימי תשובה, יש שינויים והוספות בתפלה. כדאי להתפלל מתוך סידור כדי לא לשכוח את ההוספות.

תשובה:

א: צריך לשוב בתשובה ממעשים רעים וממידות רעות כל השנה, ובמיוחד בעשרת ימי תשובה.

ב: תשובה כוללת שלשה חלקים: חרטה, וידוי וקבלה לעתיד. מתחרטים על המעשים האסורים שנעשו, ומשפרים את המעשים החיוביים שנעשו בצורה לא מושלמת.

ג: בנוסף צריך לקבל קבלה אמיצה שלא לעשות שוב מעשים אסורים, ולהתוודות בנוסח הכתוב בסליחות ובסדורים על מה שכבר נעשה.

ד: צריך לעשות תשובה גם על תכונות שליליות, כמו: כעס, גאווה, קנאה, פסימיות, עצלנות, ועוד. בקורת עצמית אמיצה ולימוד בספרי מוסר מאפשרים לזהות ולהתגבר עליהן.

בין אדם לחברו:

א: בערב יום כיפור צריך לבקש סליחה מההורים, מבן הזוג, מהילדים ומהסובבים, על התנהגות שאינה הולמת כלפיהם, ולהחליט שלא לנהוג כך בעתיד. (ת"ו א' ומ"ב שם)

ב: מי שגנב או הזיק, צריך לשלם את הנזק בנוסף לבקשת הסליחה.

- ג: כשהנפגע לא סולח, צריך לפייס אותו לפחות פעמיים נוספות, ולהיעזר בשלשה חברים.
- ד: אם הנפגע לא התפייס אחרי שלוש פעמים, אין חובה לפייסו יותר.
- ה: מי שפגע ברבו חייב לפייס אותו אפילו יותר משלש פעמים עד שיתפייס.
- ו: פיוס אישי עדיף יותר מפיוס על ידי שליח או מכתב.
- ז: מי שנפגע, יסלח לפוגעים מיד כשבאים לבקש סליחה בקלות ובשמחה, כדי שבורא עולם יסלח לו גם במהירות ובשמחה. (הקב"ה נוהג אתנו 'מידה כנגד מידה').

ערב יום כיפור – יום שישי

מנהג הכפרות:

- א: ביום **שישי** ערב יום כיפור נוהגים לשחוט כפרות. תרנגול לכל זכר, ותרנגולת לכל נקבה.
- ב: אפשר ורצוי להקדים את הכפרות בכמה ימים כדי למנוע עומס בערב יום כיפור.
- ג: נותנים את התרנגולים לצדקה ועדיף יותר לתת את שווי הכספי.
- ד: אפשר לעשות כפרות עם כסף כמו שעושים עם תרנגול.

איך עושים כפרות?

- מסובבים את הכסף/התרנגול על הראש.
- אומרים תוך כדי הסיבוב: "זה חליפת/ך זה תמורת/ך זה כפרת/ך, זה הכסף ילך לצדקה ואני/ואת אכנס לחיים טובים ולשלום".
- מעבירים את הכסף לנצרכים או למוסדות תורה.
- מומלץ להעביר את כספי פדיון כפרות לכולל 'ברכת משה'. לסיוע בהפצת החוברות. לתיאום בטלפון: 050/7250635

הכנות ומצוות בערב יום כיפור

- א: גברים טובלים במקווה בערב יום כיפור. כדאי להקפיד שלא תהיה חציצה בטבילה.
- ב: אסור לצום בערב יום כיפור, ומצווה לאכול בו יותר ממה שרגילים לאכול בדרך כלל.
- ג: לובשים לכבוד יום כיפור בגדים יפים ונקיים. יש נוהגים ללבוש בגדים לבנים.

סעודה המפסקת:

- א: מתפללים מנחה לפני שאוכלים סעודה מפסקת, ואומרים וידוי בתפלת מנחה.
- ב: צריך לסיים את סעודה המפסקת עד זמן הדלקת הנרות. (שעה 6:00 שעות קיץ).
- ג: לא אוכלים בסעודה המפסקת ביצים ומאכלי חלב.
- ד: מי שהקדים לאכול סעודה המפסקת, רשאי לאכול אחרי הסעודה עד כניסת הצום.

מהלכות יום כיפור

הדלקת נרות בערב יום כפור:

- א: מדליקים נרות ומברכים **'להדליק נר של שבת ושל יום הכפורים'**. (סי' תר"י סעי' א-ב' ומ"ב)
- ב: לא מברכים 'שהחיינו' בהדלקת הנרות, יוצאים בברכה שמברך שליח ציבור בבית הכנסת אחרי 'כל נדרי'.
- ג: חלק מהנשים נוהגות לברך גם 'שהחיינו' בהדלקת הנרות. (בא"ח). הן צריכות לחלוץ את נעלי העור לפני ההדלקה. (בא"ח, יחו"ד).
- ד: מדליקים בנוסף נרות נשמה לעילוי נשמת נפטרים, (תר"י ס"ד) ונר של 26 שעות שאפשר יהיה לברך עליו 'בורא מאורי האש' בהבדלה במוצאי יום כיפור.

דברים האסורים ביום כפורים - כללי:

- א: כל מה שאסור לעשות בשבת אסור לעשות גם ביום כפור. (תרי"א ס"ב)
- ב: בנוסף, אסור ביום כיפור גם: לאכול, לשתות, לרחוץ את הגוף או חלקים ממנו, לסוך (למרוח קרמים או שמנים קוסמטיים), לנעול נעלי עור ותשמיש המיטה.
- ג: אין להנעיל נעלי עור או לרחוץ ולסוך ילדים קטנים הפטורים מהצום.

איסור רחיצה:

- א: אסור להתקלח ביום כפור. מי שהתלכך, ישטוף רק את מקום הלכלוך. (תרי"ג ס"א)
- ב: בהשכמה ואחרי שירותים נוטלים רק את אצבעות הידיים.
- ג: אסור לשטוף פנים. אחרי נטילת האצבעות מנקים את העיניים באצבעות הלחות.
- ד: אסור לצחצח שיניים ביום כפור גם למי שהוא איסטניס. (תרי"ג ס"ד)
- ה: כוהנים נוטלים ידיים כרגיל לפני עליה לדוכן. (ילקו"י) יש נוטלים רק את האצבעות. (כה"ח).
- ו: לא טובלים במקווה ביום כפור. לא גברים ולא נשים. (שם ס"א י"ב)
- ז: מותר לשטוף פירות וירקות לצורך מי שפטור מהצום, ולשטוף חלקי גוף לצורך רפואי.

איסור נעילת הסנדל ותשמיש המטה:

- א: אסור לנעול נעלי עור כל החג, נועלים רק נעלי בד או גומי.
- ב: מי שהגיע לבית הכנסת עם נעלי עור, יחלוץ אותם מחוץ לבית הכנסת ויכנס יחף.
- ג: חיילים בפעילות מבצעית רשאים לנעול נעלי עור.
- ד: חלק מהספרדים מדלגים על ברכת 'שעשה לי כל צרכי' בברכות השחר של יום כיפור. (כה"ח תרי"ג אות י') אשכנזים, חלק מהתימנים (שאמי) וחלק מהספרדים מברכים את כל ברכות השחר כרגיל. (מ"ב תקנ"ד לא' וחזו"ע עמ' שכ"ד).
- ה: חלק מהתימנים מדלגים גם על ברכת 'שעשה לי כל צרכי' וגם על ברכת 'המעביר חבלי שינה'... עד - 'הגומל חסדים טובים', מפני שלא שוטפים פנים. (בלדי).
- ו: יום כפור אסור בתשמיש המיטה, ונוהגים בו גם את שאר ההרחקות. (תרט"ו ס"א)

צום של ילדים ביום כפור:

- א: ילדים לפני גיל 9 לא צריכים לצום, ואין לאפשר להם לצום. (סי' תרט"ז ס"א)
- ב: ילדים מגיל 9 ועד גיל 11, צמים חלק מהצום לפי מצבם האישי. (שם ס"ב)
- ג: ילדים בריאים שמלאו להם 11 שנים ומסוגלים לצום, צמים את כל הצום. ילדים חלשים שלא יכולים לצום יום שלם, יצומו רק חצי יום. אין בזה הבדל בין בנים לבנות. (שם)
- ד: בנים מגיל שלש עשרה, ובנות מגיל שתיים עשרה חייבים לצום כמו מבוגרים.

נשים בהריון ונשים מניקות ביום כיפור:

- א: נשים בהריון ונשים מניקות שאין להם בעיה רפואית שמונעת מהם לצום, חייבות לצום.
- ב: נשים עם סיבוכי הריון, או מניקה שיש לה מחסור בחלב ולא יכולה להשתמש בתחליפים, תשאל רופא ורב איך לנהוג בצום.
- ג: מומלץ לנשים הרות ומיניקות להתכונן לקראת הצום כדי שתוכלנה לסיים אותו ללא סיבוכים. צריך להתכונן באופן הבא:
- לשתות עד כניסת הצום 4-5 ליטר נוזלים. (כוס בכל חצי שעה. לא בבת אחת!)
  - להימנע בצום מפעילות מאומצת. (כולל הליכה לבית הכנסת כשהיא מהווה מאמץ).
  - לשהות בצום במקום קריר. (רצוי בחדר ממוזג).

חשוב: השלמת הצום חשובה יותר מתפלה בציבור. עדיף לחולה לשכב במיטה ולצום צום מלא, מאשר להתאמץ להיות בתפילה כשזה יגרום לו לאכול או לשתות בצום.

יולדת ביום כפור:

- א: יולדת (או אישה שהפילה ל"ע) פטורה מהצום 72 שעות אחרי הלידה. (חזו"ע עמ' רצב)
- ב: עברו 72 שעות מהלידה ועד שבעה ימים, אם המצב הבריאותי מאפשר, חייבת לצום. אם הרופא אוסר, פטורה, ורשאית לאכול באופן שיתבאר בהמשך.
- ג: אחרי שבעה ימים מהלידה, חייבת לצום כמו כולם, אלא אם כן יש לה בעיה רפואית מיוחדת. (תרי"ז ס"א)

חולה ביום כיפור:

- א: חולה שהצום מהווה עבורו סכנה או עלול לגרום לחשש סכנה, לא יצום.
- ב: אסור לחולה להחמיר ולסכן את עצמו! (תרי"ח סעי' א' ומ"ב שם ס"ק ה')
- ג: מי שנוטל תרופות באופן קבוע ישאל את הרופא אם מותר לו לצום, ועם התשובה יפנה לרב, לדעת איך לנהוג בפועל ביום כפור.
- ד: כשהחולה אומר שאינו מסוגל לצום, נותנים לו לאכול גם בניגוד לדעת רופא. (שם)
- ה: חולה שפטור מהצום לא צריך לקדש על היין לפני האוכל. (גם השנה שיום כיפור חל בשבת).

אופן האכלת חולה:

- מי שפטור מהצום, אך לא חייב לאכול כמות גדולה של מזון בבת אחת, יאכל באופן הבא:**
- יכין מערב החג פרוסות עם ממרח כשמשקל כל אחת (עם הממרח) לא יעלה על 30 גרם.
  - אחרי שאכל פרוסה אחת ימתין עשר דקות ויאכל פרוסה נוספת, וכך ימשיך לאכול כשממתין 10 דקות בין פרוסה לפרוסה עד שיאכל את הכמות שהוא זקוק לה. (תרי"ח ס"ז)
  - אם החולה צריך לאכול כרגיל על פי פקודת רופא, יטול ידיים (את כל היד) בברכה, ויברך ברכת 'המוציא וברכת המזון כרגיל.
  - בברכת המזון מוסיפים "יעלה ויבא... ביום הכפורים הזה ביום סליחת העוון הזה". (תרי"ח י')
  - אם כל פרוסה עם הממרח שוקלת פחות מ-27 גרם, נוטלים ידיים ללא ברכה, ולא מברכים ברכת המזון אחרי האכילה.

אופן השקיית חולה:

- חולה שחייב לשתות בצום, אך אינו חייב לשתות כמות גדולה בבת אחת, ישתה באופן הבא:**
- ישתה פחות מ- 40 גרם שתייה, (צריך למדוד את הכמות מערב יום כיפור).
  - ימתין חמש דקות, וישתה שוב כמות של 40 גרם. כך יכול להמשיך לשתות 40 גרם ולהמתין בין שתייה לשתיה חמש דקות.
  - בין אכילה לשתיה לא צריך להמתין.
  - לפי דרישת רופא ניתן לאכול ולשתות כמות גדולה ללא המתנה. (שם ס"ח)

מוצאי יום כיפור:

- א: הצום מסתיים בשעה 6:58 בערב.
- ב: בתפילת ערבית של מוצאי יום כפור מוסיפים "אתה חוננתנו".
- ג: מבדילים על יין במוצאי יום כיפור, אסור לאכול כלום לפני ההבדלה.
- ד: לא מברכים בהבדלה על הבשמים (הלכה זו נוהגת גם השנה שיום כיפור חל בשבת).
- ה: מברכים 'בורא מאורי האש' על נר שדלק מערב יום כפור, ואם אין נר שדלק מערב יום כיפור, אפשר - השנה שיום כיפור חל בשבת - לברך גם על נר שהודלק במוצאי יום כיפור.
- ו: נוהגים לברך ברכת הלבנה במוצאי יום כיפור, רצוי לטעום לפני ברכת הלבנה.
- ז: צריך ליטול ידיים שלוש פעמים לסירוגין ללא ברכה, (את כל כף היד) במוצאי יום כיפור.
- ח: נוהגים להתחיל בבניית הסוכה במוצאי יום הכיפורים.

לקראת חג סוכות - ארבעת המינים

א: בחג הסוכות נוטלים ארבעת המינים - מצווה שצריכה הכנה עוד לפני החג.

ב: ארבעת המינים הם: אתרוג, לולב, שלשה הדסים, ושתי ערבות.

ג: צריך להקפיד על דרישות ההלכה בקניית ארבעת המינים. להלן עיקרי ההלכות:

לולב:

- אורך השדרה יהיה לפחות - 32 ס"מ. (רצוי לקנות לפחות באורך כפול מזה).
- הלולב צריך לבלוט מעל ההדס והערבה לפחות 8 ס"מ.
- השדרה צריכה להיות ישרה, לא עקומה לצדדים ולא עקומה למטה. אם השדרה פונה למעלה הלולב כשר. (בודקים זאת כשמחזיקים את הלולב מקביל לרצפה והשדרה למעלה).
- מהדרים שהלולב יהיה ישר לגמרי.
- העלים צריכים להיות שלמים ולא מפוצלים. מהדרים שהעלים שוכבים זה על גבי זה ונראים כגוף אחד ולא פרודים.
- מהדרים: שהלולב יסתיים בעלה אחד כפול, ודבוק לעלים שלידו בקליפה אדומה. (קורא)
- לולב שנקטף לסוכות תשע"ה אין בו קדושת שביעית גם אם נקטף אחרי ראש השנה.

הדס:

- ההדס צריך להיות משולש ברוב ארכו, (משולש = שיש לו שלשה עלים שיוצאים באותו גובה. אם שניים בגובה אחד והשלישי גבוה או נמוך מהם - ההדס לא נקרא משולש).
- רצוי שיהיה משולש לכל אורכו.
- אורך ההדס: לפחות 24 ס"מ, ורצוי שיהיה באורך של 30 ס"מ.
- נשרו עלים ונשארו שניים מתוך שלשה כשר. רצוי שיהיו בו כל העלים.
- מהדרים: הקנים והעלים שלמים ולא קטומים, העלים: בינוניים כגודל ציפורן אגודל, זקופים מכסים את הגבעול עד שורשי העלים שעליהם.
- הדס שנקטף לסוכות תשע"ה אין בו קדושת שביעית גם אם נקטף אחרי ראש השנה. הדס שנקטף לסוכות תשע"ו יש אומרים שיש בו קדושת שביעית ככל צמחי ריח.

ערבה:

- קנה אדום.
- העלה צר וארוך וראש העלה חלק. (לא פגום כמו מסור).
- מהדרים שלא נשר ממנה אפילו עלה אחד והעלים לחים ויפים ואין בה עלים יבשים.
- אין בערבה קדושת שביעית, לא בסוכות תשע"ה ולא בסוכות תשע"ו.

אתרוג:

- לא מורכב, ולא ערלה.
- ללא חורים (אפילו לא חור קטן) חיסרון או תולעים.
- שיהיה נקי וללא שינויי צבע. צלקות מעלי העץ לא פוסלות אבל מורידות מהיופי.
- קליפתו: עם שקעים ולא חלקה כלימון. העוקץ: שקוע קצת ונכנס לבשר האתרוג.
- צורתו: כמגדל, רחב למטה ליד העוקץ והולך וצר לכיוון הפיטם.
- הפיטם ישר ומול העוקץ שלמטה. (כדאי להראות את האתרוג לרב).
- אתרוג שנקטף לפני ראש השנה תשע"ה לא קדוש בקדושת שביעית, ואם נקטף אחרי ראש השנה צריך לנהוג בו קדושת שביעית. (יתבאר בהמשך החוברת).

כללי:

- א: לכל אחד צריך שיהיה סט פרטי של ארבעת המינים. (כולל ילדים שיודעים לנענע לולב).
- ב: מי שלא יודע לבחור בעצמו, יקנה ארבעת המינים עם הכשר, ישנם כמה דרגות של הכשר: כשר, וכשר למהדרין. כשיש אפשרות צריך לקנות ארבעת המינים מהודרים.

ג: צריך להקפיד לקנות ארבעת המינים טריים ויפים, וכן להקפיד שלא לקנות ארבעת המינים ממי שחשוד על הגזל.

קשירת הלולב:

א: קושרים את הלולב עם הערבות וההדסים, יש מהדרים לעשות זאת בסוכה.

ב: צריך לקשור את הלולב בערב חג. מי ששכח, יקשור בחג בקשר עניבה.

ג: בקשירת ארבעת המינים קיימים כמה מנהגים וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

הלכות בניית הסוכה

א: הגודל המינימאלי של סוכה הוא: 56 ס"מ אורך על 56 ס"מ רוחב.

ב: אין לבנות סוכה בשטח ציבורי ללא אישור הרשות המקומית, כנ"ל בשטח של בנין משותף.

ג: אין להשתמש בבניית הסוכה בקרשים של קבלנים/שכנים ללא רשותם.

ד: אין לקטוף סכך מגינות ציבוריות ללא אישור הרשות המקומית.

ה: כל אחד יבנה את הסוכה בעצמו. מי שלא יכול, ימנה שליח או פועלים.

ו: רצוי לשתף גם את בני הבית הקטנים בבניית הסוכה.

דפנות הסוכה:

א: צריך שיהיו לסוכה לפחות שלש קירות (נקראים בהלכה 'דפנות', בנוסף לעמודים) וסכך.

ב: הקירות צריכים להיות יציבים. סדינים לא יכולים לשמש כדפנות מפני שמתנדנדים ברוח.

ג: גובה הדפנות יהיה לפחות 80 ס"מ (רצוי לא פחות מ-100 ס"מ), הקירות לא חייבים להגיע לסכך.

ד: לדפנות אפשר להשתמש בקרשים או חוטים מתוחים חזק עד גובה הנ"ל, כשהמרחק בין הרצפה לחוט/קרש הראשון ובין אחד לשני לא יעלה על 24 ס"מ.

ה: הקרשים הנ"ל יכולים להיות מאוזנים או מאונכים.

ו: קיר מרפסת גבוה 80 - 100 ס"מ או סורג בגובה המתאים שהמוטות שלו צפופים (פחות מ-24 ס"מ) יכולים לשמש דופן לסוכה הצמודה אליהם.

ז: בקניית סוכה צריך לוודא שיש בה דפנות כשרות בנוסף לסדינים.

הסכך:

א: אין להניח את הסכך לפני שמתקינים את הדפנות. (קירות הסוכה).

ב: הונח הסכך לפני הדפנות, צריך להגביהו ולהניחו שוב אחרי התקנת הקירות.

ג: אין להניח את הסכך על מתכת. מניחים אותו על מוטות עץ.

ד: הסוכה כשרה גם כשהסכך מונח על תקרה משופעת.

ה: מעל הסוכה צריך להיות אויר פנוי. אין לבנות סוכה תחת עץ / גג אפילו כשהם גבוהים מאד.

ו: חוטי כביסה, חשמל או טלפון שעוברים על הסוכה לא פוסלים אותה.

ז: סכך פסול ברוחב של יותר מ- 32 ס"מ עלול לפסול את הסוכה.

ח: בין הדופן לסכך מותר שיהיה סכך פסול עד 1.9 מטר. במקרה כזה מקום הסכך הפסול אינו חלק מהסוכה, ואין לגברים לשבת תחתיו.

ט: הקישוטים שבתקרת הסוכה לא ישתלשלו למטה מ- 32 ס"מ, מהסכך.

סכך טרי וסכך לנצח:

א: סכך טרי מוסיף נוי לסוכה יותר מסכך לנצח. אך צריך להקפיד מאוד שלא יהיה גזול.

ב: בשעת הדחק ניתן להשתמש בענפים מעצי פרי. רצוי לקצוץ אותם על ידי גוי.

ג: הסכך יהיה צפוף שהצל שלו יהיה יותר מהשמש. אך לא צפוף שאי אפשר לראות דרכו כוכבים גדולים.

ד: צריך להקפיד שלא יהיה בסוכה שטח של 24 ס"מ על 24 ס"מ (576 סמ"ר) ללא סכך.

ה: מחצלת יכולה לשמש סכך בתנאי שיצרו אותה לסכך, ויש לה הכשר לסכך.

ו: אין לקנות מחצלות או סוגי 'סכך לנצח' ללא השגחה והכשר.

ז: פרגולה יכולה לשמש כסוכה, צריך להתייעץ עם רב איך לנהוג בהנחת הסכך. במקרים מסוימים צריך לדלל את הנסרים שבגג (פלפונים) לפני שמניחים עליהם סכך כשר.

ישיבה בסוכה:

א: נשים פטורות ממצוות סוכה, ויכולות להחמיר. ספרדיות לא מברכות על ישיבה בסוכה.

ב: בליל סוכות חייבים לאכול בסוכה לחם או חלה. (לפחות 30 גרם באופן רצוף, רצוי בארבע דקות). בשאר ימי החג אפשר לאכול בכל הארוחות רק אוכל שלא חייבים לאכול בסוכה.

ג: מי שאין לו סוכה, יתארח בליל החג בסוכה של ידיד כדי לקיים את מצוות אכילה בסוכה.

ד: חייבים לאכול בסוכה רק לחם או 'מזונות', ומהדרים שלא לאכול שום דבר מחוץ לסוכה.

ה: בסעודות שיש בהן קידוש, מברכים 'לישב בסוכה' בסיום הקידוש. בסעודות שאין קידוש מברכים 'לישב בסוכה' אחרי 'המוציא'. ויש המברכים 'לישב בסוכה' לפני ברכת 'המוציא'.
(ילקו"י)

ו: מנהג תימן לברך כל פעם שנכנסים לסוכה גם כשלא אוכלים בסוכה.

ז: מנהג הספרדים לברך 'לישב בסוכה' רק במקרים הבאים:

- כשאוכלים בסוכה לחם כביצה, (56 גר' בערך בגודל של שתי קופסאות גפרורים).
- כשאוכלים עוגות ועוגיות כארבע ביצים. (230 גרם בערך. אכילת עוגה בכמות זו מצריכה נטילת ידיים וברכת 'המוציא').
- כשאוכלים תבשיל מקמח כארבע ביצים.

ח: מי שיוצא מהסוכה באמצע האוכל, לא יטעם שום דבר ולא ישתה מים עד שיחזור לסוכה. (חזו"ע עמ' קמה).

ט: מי ששכח לומר 'יעלה ויבא' בסעודה ראשונה של סוכות צריך לחזור ולברך גם אם סיים כבר את הברכה, אישה ששכחה לומר 'יעלה ויבא' וסיימה ברכת המזון, לא צריכה לחזור.

שמחת יום טוב:

א: אין לחסוך בהוצאות החג ומצווה לכבד ולענג אותו כמו שבת.

ב: בגדי החג צריכים להיות יפים ומכובדים קצת יותר משל שבת

ג: מצווה לחלק את החג חצי לתורה ותפילה וחצי לאכילה ושתיה.

ד: שמחים בחג באכילת בשר ובשתית יין, ומשמחים את האישה והילדים במתנה ובמתקים.

ה: אין להרבות מדי בבשר ויין ואין לנהוג בקלות ראש, מפני ששחוק וקלות ראש אינם שמחה.

ו: צריך לשמור בחג ובחול המועד על קדושה וצניעות. להימנע מאירועים מעורבים ומטויל במקומות פרוצים.

מלאכות בחג:

א: כשהחג חל בשבת, ההתייחסות אליו היא בדיוק כמו שבת. ואסור להעביר אש או לבשל בו כמו בכל שבת. כשהחג חל ביום חול, מותרות המלאכות: 'הבערה' 'הוצאה' מפני שמשמשות לצורך אוכל נפש.

ב: קצירה, טחינה, בצירה, סחיטת פירות וצידה, אסורות בחג.

ג: אסור להפריש בחג תרומות ומעשרות.

ד: לספרדים: מוקצה בחג חמור משבת. אסור לטלטל בחג עצמות ושיירי אוכל, ואסור לטלטל דברים מאוסים או מוצרי מזון המיועדים למכירה. לכן: צריך להניח בצלחת המיועדת להשלכת הפסולת, פרי או כלי המותר בטלטול לפני שמשליכים בה פסולת, כדי לא לאסור את הצלחת בטלטול על ידי השלכת הפסולת.

ה: מותר לספרדים להתקלח בחג במקלחת ביתית במים חמים מדוד שמש. אשכנזים לא מתקלחים בכלל בחג, גם לא במים קרים.

הבערת אש בחג:

א: כשצריך להדליק בחג נר, גז או סיגריה, אפשר לעשות זאת רק כשמעבירים אש מנר דולק או מאש דולקת. אסור ליצור בחג אש חדשה. לכן אסור להדליק בחג גפרור על ידי חיכוך בדופן הקופסה, ואסור להדליק מצית, מנורת חשמל או כל מכשיר חשמלי אחר.

ב: אסור להניע או להסיע רכב בחג.

ג: אסור לכבות אש בחג. המעוניינים לבשל בחג יתקינו מכשיר המכבה את הגז באופן המותר. (צריך להפעיל אותו לפי ההוראות המצורפות. (שמו 'חגז', המכשיר שימושי כל ימות השנה).

ד: אסור בחג לכבות סיגריה. מניחים אותה דולקת עד שתכבה לבד.

ה: מותר בחג להנמיך אש רק לצורך בישול, ורק כשאינן להבה אחרת נמוכה שדולקת כבר, אסור להנמיך אש בחג רק בכדי לחסוך בגז.

אפיה בחג:

א: אסור להדליק בחג תנור חשמלי. אפשר להפעיל אותו באמצעות שעון שבת או לאפות בסיר פלא, או בתנור עצים. (טבון) כשמדליקים אותם באופן המותר בחג.

ב: צריך לנפות את הקמח המיועד לאפיה עוד לפני החג.

ג: צריך להפריש חלה מבצק שלשים בחג עצמו, (את החלה שורפים רק במוצאי החג). אבל אסור להפריש חלה בחג על מאפה שנאפה מערב החג.

מהלכות חול המועד:

עבודה בחול המועד:

א: אסור לעבוד בחול המועד - למעט מקרים מיוחדים שיפורטו בהמשך.

ב: סוג המלאכות המותרות בחול המועד: א: מלאכת דבר האבד, ב: צרכי המועד, ג: מי שאין לו מה לאכול בחג, ד: תיקונים לא מקצועיים, ה: צרכי הרבים.

ג: אסור לסחור בחול המועד (גם למכור וגם לקנות), למעט מוצרים שצריכים לחג ולחול המועד, או שיגרום הפסד כספי אם לא ימכרו המוצרים מיידית. מניעת רווח לא נחשבת הפסד!

ד: מי שנאלץ לעבוד יתייעץ עם רב – לפני החג - אם עבודתו שייכת לקבוצת העבודות שמותר לעבוד בהן בחול המועד.

ה: פועל שיועד שיפוטר אם לא יעבוד בחול המועד, ולא יכול לקבל חופשה בחול המועד על חשבון החופשה השנתית, רשאי לעבוד בחול המועד. (הגר"ע יוסף)

כתיבה בחול המועד:

א: כתיבה רגילה מותרת בחול המועד, ויש מחמירים לשנות קצת בכתיבה.

ב: אסור לכתוב בחול המועד כתב אומנותי (סת"ם גרפיקה..). לכן אין לתקן ס"ת תיקון מקצועי כשיש ס"ת אחר שאפשר לקרא בו בחול המועד.

ג: יש מתירים כתיבת חידושי תורה במעבד תמלילים בחול המועד. (ילקו"ו) ויש אוסרים.

טיפול בבית ובגוף:

א: אסור לכבס בחול המועד, למעט מגבות ובגדי קטנים.

ב: אסור להסתפר ולהתגלח בחול המועד, כולל ערב שמחת תורה.

- ג: אשכנזים לא גוזזים ציפורניים בחול המועד, למעט נשים לצורך טבילת מצווה.
 ד: מותר להתאפר, ומותר לעשות טיפולים ובדיקות רפואיות בחול המועד.
 ה: צריך להקפיד בחג על קדושה וצניעות, ולא לטייל במקומות בהם קיימת פריצות.

הושענא רבא:

- א: נוהגים ללמוד כל הלילה בליל 'הושענא רבא' ויש נוהגים ללמוד אותו בסוכה. הלומדים בבית הכנסת יקפידו לא להרדם בזמן הלימוד.
 ב: אחרי עלות השחר (**שעון קיץ 32: 5**) צריך ליטול ידיים שלש פעמים לסירוגין ללא ברכה.
 ג: בהושענות מקיפים את התיבה שבע פעמים, אחרי התפילה חובטים ערבות חמש פעמים.
 ד: ביום 'הושענא רבא' צריך לקרוא את פרשת 'וזאת הברכה' שנים מקרא ואחד תרגום.
 ה: עד כניסת החג של שמחת תורה חייבים לאכול בסוכה.

שמחת תורה:

- א: שמחת תורה הוא חג חדש ואינו המשך של חג הסוכות, לכן לא חייבים לשבת בו בסוכה.
 ב: מותר לשבת בסוכה בשמחת תורה רק אם פוסלים אותה מערב החג. (לפנות חלק מהסכך...)
 ג: בקידוש של ליל שמחת תורה מברכים 'שהחיינו'.
 ד: בשמחת תורה מסיימים את התורה בקריאת פרשת 'וזאת הברכה'.
 ה: מצווה לשמוח בשמחת תורה ומותר לרקוד ולמחוא כפים. אין להשתמש בדגלים עם צפצפה, ואין להרכיב ילדים או מבוגרים על הכתפיים בהקפות. (כה"ח שם כ"ב)
 ו: עד שמחת תורה צריך להשלים את קריאת שניים מקרא ואחד תרגום של כל פרשיות התורה.

מהלכות שמיטה – צרכנות בשנת השמיטה

"כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה". שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שנת שבתון תהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור"
(ויקרא כ"ה ב-ד)

פרק א' - כללי

- א: שנת תשע"ה הבאה עלינו לטובה היא שנת שמיטה. השמיטה קשורה בעיקר לחקלאות ולגינון, אבל משפיעה גם על הצרכנות והמטבח.
 ב: במקרים מסוימים יכול שגודל בשמיטה שלא על פי ההלכה נאסר באכילה. גם במקרים שהיבול מותר באכילה, יש בו קדושה שמגבילה בשימוש ובמסחר. כל זה קשור גם לצרכנים!
 ג: עוד לפני שנת השמיטה חשוב לדעת מאילו מקורות תגיע התוצרת החקלאית בשמיטה, איזה גידולים אסורים באכילה, באיזה יש קדושת שביעית, ומה המשמעות לגבינו, הצרכנים.

א: ירקות בשנת שמיטה

ירקות שנבטו לפני השמיטה: מותרים באכילה ויש בהם קדושת שביעית והגבלות בשימוש ובמסחר, כפי שיפורט בהמשך.

ירקות שנבטו בשמיטה: בקרקע של יהודי, אסורים באכילה! וזאת גם אם נבטו מעצמם, וכל שכן אם נזרעו בשמיטה שלא באופן המותר על פי ההלכה. איסור זה נקרא 'איסור ספיחין'.

ב: פירות בשנת שמיטה

פירות שחנטו בשמיטה במטעים של שומרי שמיטה: מותרים באכילה, יש בהם קדושת שביעית, ויש בהם הגבלות בשימוש ובמסחר כפי שיפורט בהמשך.
פירות שחנטו בשמיטה במטעים של מי שאינו שומר שמיטה: אסור לקנות אותם, ויש האוסרים אותם גם באכילה. (שמור ונעבד).

המקורות לתוצרת חקלאית בשנת השמיטה :

יבול משנה שישית (איסוס) # יבול שגידלו גויים בארץ (יבול נכרי) # יבוא מחוץ לארץ # יבול שגדל בארץ בהסתמך על 'היתר מכירה' # אוצר בית דין # חממות ומצעים מנותקים.

אין הגבלות צריכה על היבול המיובא מחו"ל ועל היבול הנשמר מהשנה השישית.

בכל שאר המקורות תתכן השפעת השמיטה על הצרכן והצריכה. הדרישות ההלכתיות והגבלות השימוש משתנות בהתאם למקור התוצרת. הם יבואו לידי ביטוי בקניה, בחיוב הפרשת תרומות ומעשרות, בדרך השימוש, בהשלכת הפסולת, ועוד.

ממתי מתחילה השמיטה להשפיע על המטבח ועד מתי?

בירקות: מראש השנה תשע"ה וברוב המקרים עד חנוכה של שנת תשע"ו.
בפירות: משבט תשע"ה - תלוי בסוג הפרי, ונמשכת כמעט עד סוף תשע"ו.

פרק ב: איסור ספיחין

איסור ספיחין - היא הבעיה המרכזית בצרכנות בשנת השמיטה, מפני שהיא יוצרת מציאות שאינה מוכרת לנו בשאר השנים, שבה חלק מהירקות בשוק אסורים לחלוטין באכילה (בעיה שאינה קיימת בפירות).

מתי איסור ספיחין קיים?

א: בירק שנבט בשמיטה בשדה של יהודי- גם כשנזרע לפני השמיטה, ואפילו נבט לבד ללא זריעה, וכל שכן אם נזרע בשמיטה באיסור, אסור באכילה באיסור ספיחין.

ב: ישנם פוסקים הסוברים שמכירת הקרקעות לגוי בשנת השמיטה איננה מועילה, ולפי שיטה זו גם הירקות שנבטו בשדה שנמכר לגוי על פי 'היתר המכירה' אסורים באיסור ספיחין.

ג: ירק שנבט בשנה השישית ונקטף בשמיטה, לא אסור באיסור ספיחין, אך יש בו קדושת שביעית, והוא מותר באכילה בתנאים מיוחדים שיפורטו בהמשך. (לרמב"ם הם אסורים באכילה בגלל איסור ספיחין, וכ"פ הגר"צ אבא שאול שלא בשעת הדחק).

ד: **איסור ספיחין:** לדעה אחת הירקות אסורים גם בהנאה (חזו"א) (הנאה = שימוש בירק למטרות שאינן אכילה לבני אדם, כגון: האכלת בע"ח, מכירה). ולדעה אחרת הירקות אסורים רק באכילה ומותרים בהנאה, וכך נוהגים. (הגר"צ).

ה: במקרים הבאים אין איסור ספיחין:

- בכל סוגי הפירות.
  - ביבול שגידל גוי באדמת גוי, גם כשהאדמה בארץ ישראל. (יבול נכרי)
  - בירקות המיובאים מחוץ לארץ, אפילו אם גידלו אותם יהודים. (יבוא)
  - בירקות שגדלו מעצמם במקום שאינו אדמה חקלאית המיועדת לגידול.
  - בצמחי בר שלא זורעים מהם בדרך כלל.
  - בירק שמתחדש מעצמו ללא זריעה, כמו בננות. (לדעת הגר"צ יש בהם איסור ספיחין, ומיקל להאכיל כשצריך לחולים וקטנים. גם לשיטתו מותר להריח נענע).
  - ירק שגדל מחוץ לגבולות ההלכתיים של הארץ. (ערבה דרומית: יטבתה, אילת וכדו').
  - ירק שנזרעו במקום מקורה (או אפילו בחממה עם גג לכמה דעות) כשהם בתוך עציץ שאינו נקוב (מצע מנותק), או בתוך מיכלי מים ללא עפר (גידולי מים).
  - ירק שגדל בשדה של יהודי שנמכרה לגוי לפני שנת השמיטה על פי 'היתר המכירה'. (לפוסקים שהיתר המכירה אינו מועיל, יש גם בהם איסור ספיחין!).
- בירקות הבאים אין איסור ספיחין:** בננות, אננס, אספרגוס, ארטישוק, במיה, נענע ופטרויות.

סיכום:

בגלל איסור ספיחין צריך להקפיד כבר מתחילת שנת השמיטה לקנות ירקות רק ממקומות שיש להם אישור כשרות לשמיטה, כדי לוודא שאין בירקות שקונים איסור ספיחין.

בשעת הדחק מותר לאכול ירקות גם אם נקנו מחנות שאין לה אישור כזה, ולא יודעים מה המקור של הירקות. (ס"ס באיסור דרבנן. ילקו"י).

ירקות שנקנו בשמיטה משדה של יהודים שאינם שומרים שמיטה, אסורים באכילה.

פרק ג: היתר המכירה

מהו היתר המכירה?

א: 'היתר המכירה' ניתן בהוראת שעה, על ידי רבנים גדולים באירופה וחלק מרבני הספרדים בארץ, בתקופה שהחקלאות הייתה מקור הפרנסה העיקרי של הישוב בארץ, והחקלאים חששו שהימנעות מעבודות חקלאיות בשמיטה תמוטט את הישוב הדל.

ב: עיקרון ההיתר - מכירת האדמה לגוי, והפקעת מצות השמיטה מהקרקע.

ג: היתר זה לא התקבל על הרבה מרבני הישוב האשכנזי בארץ, לדעתם המכירה לא מועילה ולא ניתן לסמוך עליה כלל. (לגר"ע יוסף ההיתר מועיל, וראוי לבני תורה שלא להשתמש בו. לגר"צ ההיתר אינו מועיל כלל. לחזו"א מכירה על ידי שליח לא מועילה, שאין שליח לדבר עבירה, אבל אם מוכר בעצמו שלא באמצעות שליח אף שעבר על ילא תחנם המכירה מועילה).

ד: ההיתר אינו מוחלט, וצריך לדון אם הוא נחוץ לפני כל שמיטה. (הרבנות הנהיגה את ההיתר גם בשמיטה הקרובה לחקלאים המתפרנסים מחקלאות ללא מקורות פרנסה אחרים, ובכדי למנוע את הצפת השוק באיסור ספיחין).

הגבלות בהיתר המכירה והאופנים בהם הוא משפיע על היבול:

א: היתר המכירה נועד לתת מענה לחקלאים המתפרנסים מחקלאות. אין להשתמש בו במקרים שאינם חיוניים.

ב: במקרים הבאים אין להשתמש בהיתר:

לגינות נוי # לגידולים חקלאיים שאינם מקור הפרנסה # לגידולים שהטיפול בהם על פי ההלכה בשמיטה לא יגרום נזק כלכלי.

ג: בכל מקרה אין למכור את כל החלקות המעובדות! צריך להשאיר לפחות חלקה אחת כדי לנהוג בה את כל הלכות השמיטה על פי דרישות ההלכה.

ד: המכירה היא אישית. כל חקלאי חותם על הרשאה לרבנים הראשיים ומציין את מספר הגוש והחלקה של הקרקע, ואת סוג הגידולים הקיימים בו, ומקבל אישור איש על המכירה.

ה: גם אחרי מכירת השדה לגוי קיימות הגבלות בעיבוד השדה. העבודות הבאות יתבצעו רק על ידי גוי: חרישה # זריעה # נטיעה # שתילה # זמירה # קטיף # קציר # ובציר.

ו: גם לדעת הפוסקים המאפשרים את 'היתר מכירה', המכירה מועילה רק כדי להוריד את איסור הספיחין ואת קדושת שביעית מהיבול הגדל בשדה, המכירה לא מתירה ליהודי לעשות בשדה עבודות חקלאיות שאסורות מהתורה.

ז: אין הגבלות בשיווק ובשימוש על היבול שגדל בשדה שנמכרה, ויש להפריש ממנו תרומות ומעשרות ללא ברכה.

ח: גם צרכן הסומך על 'היתר המכירה' לא יכול לקנות תוצרת חקלאית בכל מקום! צריך לוודא לפני הקנייה שיש למוכר אישור שהתוצרת מותרת על פי 'היתר המכירה'.

ט: כל מי שיכול להקפיד על קיום מצות שמיטה כהלכתה, לא ישתמש ב'היתר המכירה' מפני שהיתר המכירה עוקף את מצוות השמיטה.

פרק ד: קדושת שביעית

א: בחלק מהיבול הגדל בשנת השמיטה יש קדושת שביעית, הקדושה מגבילה את השימוש והמסחר ביבול. הקדושה ביבול נקבעת לפי סוג הגידול וזמנו.

ב: במקרים הבאים אין קדושת שביעית: ביבול של השנה השישית גם כשנקטף בשמיטה. # ביבול מיובא מחו"ל. # ביבול שגדל בשדה שנמכרה לגוי על פי 'היתר המכירה'. (לפוסקים שההיתר מועיל). # ביבול נכרי שגדל בגבולות הארץ. (בבני ברק נוהגים גם ביבול זה קדושת שביעית-כשיטת החזו"א).

באילו גידולים יש קדושת שביעית?

לא בכל צמח שגדל בשביעית יש קדושה.

כדי שתהיה קדושת שביעית בצמח, הצמח צריך לשמש לאחת מהמטרות הבאות: (בגידולים המיועדים לריח יש קדושת שביעית רק לחלק מהפוסקים):

- א: אכילה: פירות, ירקות וכדומה.
 ב: מאכל בעלי חיים: קש, שעורה, עשבים וכדומה.
 ג: ריח: ריחן, הדסים וכדומה.
 ד: ייצור שמנים ומשחות בתעשיית התמרוקים ולייצור צבע.

גידולים שאינם משמשים לאחד מהצרכים הנ"ל (כגון: פרחי נוי, צמחי מרפא, ענפי קישוט, ירקות שמגדלים לזרעים שנשארים בשדה עד שאינם ראויים למאכל אדם ובהמה), אין בהם קדושת שביעית. (בכל מקרה אסור לעבד את האדמה בשמיטה לצורך גידולים אלו, ואסור לקנות אותם ממי שגידל אותם באיסור בשנת השמיטה).

ב: ממתים מתחילה קדושת שביעית בירקות ופירות?

בירקות: - השלב הקובע לקדושת שביעית הוא הקטוף.

ירקות שנקטפו לפני ראש השנה תשע"ה: שייכים לשנה השישית, אין בהם קדושת שביעית, וצריך להפריש מהם תרומות ומעשרות בברכה.

ירקות שנקטפו אחרי ראש השנה תשע"ה: שייכים לשנת השמיטה. החקלאי צריך להפקיר אותם ויש בהם קדושת שביעית. (כמובן בתנאי שהם נבטו לפני ראש השנה, שאם לא כן חל עליהם איסור ספיחין).

ירקות שנקטפו אחרי ראש השנה תשע"ו: יש בהם קדושת שביעית, עד שיתברר שרוב גידולו של הירק ממין זה היה אחרי השמיטה.

בפירות: השלב הקובע הוא **החנטה** של הפרי. (תחילת היווצרות הפרי אחרי נשירת הפרח).

פירות שחנטו **עד ראש השנה תשע"ה:** שייכים לשנה השישית, גם כשנקטפו בשנת השמיטה.

פירות שחנטו **אחרי ראש השנה תשע"ה:** קדושים בקדושת שביעית, גם כשנקטפו בשנת תשע"ו. (רמב"ם פ"ד הל' ט' חזו"א שביעית ס"ז ז' יג:).

קדושת שביעית מתחילה בכל פרי בזמן אחר, ומסתיימת בזמן אחר. (טבלת זמנים בסוף החוברת)

בכל מקרה - גם במטעים - איסור **העבודה** בקרקע מתחיל מיד בראש השנה תשע"ה!

- ברוב הפירות מתחילים דיני שמיטה וקדושת שביעית רק לקראת חודש שבט וממשיכים לתוך השנה הבאה אחריה. (למעט אתרוג ואבוקדו, כמופיע בטבלה).
- דיני שביעית נוהגים גם ביבול הגדל בגינות פרטיות ומשותפות.

פירות יוצאי דופן:

אתרוג - שנקטף אחרי ראש השנה תשע"ה יש בו קדושת שביעית גם כשחנט בשנה השישית. (גם בזיתים וענבים הקדושה אינה נקבעת על פי החנטה אלא לפי שליש גידול, כמו תבואה וקטניות).

פרי: שגדל בגינה פרטית קדוש בקדושת שביעית, ונוהגים בו כל דיני קדושת שביעית.

ירק: שנזרע או שנבט מעצמו בגינה פרטית בשנת השמיטה אסור באכילה!

ירק שנבט לפני השמיטה קדוש בקדושת שביעית ונוהגים לגביו כל דיני קדושת שביעית.

פרק ה: הגבלות על יבול הקדוש בקדושת שביעית

כללי:

גידולים שאינם קדושים בקדושת שביעית (כגון פרחי נוי, צמחי מרפא וכדו'): אסור לעשות בהם עבודות האסורות בשמיטה, (חרישה זריעה וכדו') ומותר למכור ולאכול אותם ללא הגבלה.

יבול קדוש בקדושת שביעית מותר באכילה ובשימוש, בהגבלות הבאות:

- הפקר - החקלאי צריך להפקיר אותו או לחלק לצרכנים באמצעות 'אוצר בית דין'.
- סחורה - קיימות לגביו הגבלות מסחר. (יפורט בהמשך).
- יצוא - אסור להוציא מחוץ לגבולות הארץ.
- ביעור - בשלב מסוים צריך לבצע בו פעולת 'ביעור'. (יפורט בהמשך).
- הפסד - אסור לאבדו או להשליכו לאשפה כל זמן שראוי לאכילה. (יפורט בהמשך).
- קדושה - אין למכור / לתת / להאכיל אותו לגוי.

הפקר

- א: החקלאי או בעל הגינה צריך להפקיר את היבול שיש בו קדושת שביעית, ולאפשר לכל המעוניין לקטוף ממנו. רצוי להציב שלט שהיבול הפקר.
- ב: מותר לנעול את השדה/הגינה כשיש חשש סביר שיגרם נזק לעצים או לרכוש, או שיקטפו ממנו מי שאינם יהודים.
- ג: כשנועלים את השער מהסיבות הנ"ל, יש להציב שלט שהיבול הפקר, ולציין עליו מתי והיכן אפשר לקבל את המפתחות כדי לאסוף את היבול המופקר.
- ד: כשהפירות במטע הם 'נטע רבעי', צריך לציין זאת, כדי שאלו שבאים לאסוף את הפרי ידעו לחלל אותו לפני שאוכלים ממנו.
- ה: כשיש במטע גם עצי ערלה צריך לציין זאת, כדי שלא יכשלו אנשים באכילת פירות ערלה.
- ו: כשקוטפים יבול קדוש משדה או גינה שהופקרו צריך לנהוג בזהירות מירבית שלא לגרום נזק לשתילים, לעצים או לרכוש.
- ז: כדאי להודיע ולהודות לבעל השדה או הגינה על לקיטת היבול שהופקר על ידו.
- ח: אין לאסוף יבול משדה או גינה שהבעלים לא הפקירו. (הגרבי"צ).

מתי מפקירים?

- שדה ירק: מראש השנה תשע"ה.
- מטע: רק כשיש בו פירות קדושים הראויים כבר לאכילה. (כל פרי בזמן אחר).

אוצר בית דין:

- א: קיימת אפשרות לחלק את יבול השמיטה באמצעות 'אוצר בית דין'.
- ב: 'אוצר בית דין' פירושו: מחסן של בית הדין. בית הדין כשליח של הציבור שולח פועלים לקטוף את היבול המופקר, מוביל, מאחסן ומחלק אותו לציבור הרחב. את הוצאות הקטיפ, האריזה, ההובלה... גובה בית הדין מאלו שמקבלים את הפרי.
- ג: 'אוצר בית דין' פועל במסגרת כמה גופי כשרות בארץ.
- ד: הצורך באוצר בית דין נובע מכמה סיבות:
- לא תמיד יש מי שיאסוף את היבול המופקר, והוא עלול להתייבש בשדה.
  - הפקרת השדה עלולה לגרום נזק - בלתי הפיך לפעמים - לגידולים.
  - באמצעות בית הדין החלוקה הוגנת יותר, ומתאפשר לכולם לקבל מהפרי בשווה.
  - בדרך זו זוכה החקלאי שומר השמיטה להחזר חלקי של הוצאות הטיפול בשדה.
- ה: היבול מחולק בנקודות חלוקה של אוצר בית דין. היבול קדוש בקדושת שביעית.
- ו: אילו שנוטלים מהפרי משלמים את הוצאות בית הדין, הסכום נקבע על ידי בית הדין.
- ז: התשלום משמש להחזר הוצאות הקטיפ והובלה והחלוקה, ולא כתמורה לשווי הפירות. לכן אין הגבלות על צורת התשלום, ואין בכסף קדושת שביעית.
- ח: בדרך כלל בית הדין ממנים את בעל המטע כשליח בית הדין לעשות את כל מה שנדרש כדי לחלק את היבול לציבור הרחב.
- ט: יש הסבורים שרצוי יותר להפקיר את השדות ממש, ולא להשתמש באוצר בית דין לחלוקת היבול. (הגרבי"צ עפ"י הרמב"ם).

"נבהל להון איש רע עיני" (משלי כח' כב')

"אלו סוחרים שביעית שמתבהלין להעשיר ואין משמרים את השביעית, וסבורין שהם מתעשרים – אמר הקב"ה: חייך חסרון יש לך בדבר. כיון שלא שמר את השמיטה, התחילה המארה נכנסת בממונו והוא מוכר כל מה שיש לו..."

(תנחומא בהר).

הגבלות במסחר ביבול הקדוש בקדושת שביעית (שלא במסגרת אוצר בית דין):

א: מי שאסף יבול קדוש לשימוש עצמי, רשאי למכור אותו בהגבלות הבאות:

- אין למכור/לקנות כמות גדולה יותר מהנצרך לכמה ימים למשפחה.
- אסור למכור במידה מדויקת כגון: משקל, נפח, או מידה מדויקת אחרת.
- אין למכור אותו בחנות, בשוק, או במקום שמוכרים בו פירות וירקות בדרך כלל.

ב: קיימות הגבלות גם על צורת התשלום והשימוש בכסף שמקבלים תמורת היבול.

- המוצר הנמכר נשאר קדוש בקדושת שביעית גם אחרי המכירה.
- מותר להשתמש בכסף שמתקבל עבור היבול רק לקניית מוצרי מזון.
- לא נקנו בכסף מוצרי מזון, צריך לבער אותו בזמן הביעור של המוצר עבורו שולם.
- נקנו בכסף זה מוצרי מזון, הקדושה שיש בכסף עוברת לאוכל שנקנה, האוכל שנקנה קדוש בקדושת שביעית, והכסף חוזר לשימוש רגיל.
- אסור לקנות יבול זה אם יש חשש שהמוכר ישתמש בכסף שלא על פי האמור לעיל.

ג: כשחייבים לקנות ממי שישתמש בכסף שלא כהלכה, כדאי לשלם עבורו בהבלעה או בהקפה.

בהבלעה - קונים גם מוצרים שאין בהם קדושת שביעית, ומתנים שסך כל התשלום הוא רק עבור המוצרים שאין בהם קדושת שביעית, והתוצרת הקדושה ניתנת במתנה.

בהקפה - משלמים ע"י רישום בכרטיס / צ'ק דחוי / כרטיס אשראי, לא במזומנים.

יצוא

א: אסור להוציא יבול קדוש בקדושת שביעית לחו"ל, (גם לא לשימוש אישי בנסיעה פרטית!)

ב: בדיעבד, אם יצא יבול קדוש כנ"ל לחו"ל, הוא לא נאסר באכילה, ויש להמשיך לנהוג בו בכל דיני קדושת שביעית, כמפורט לעיל.

ג: מותר להוציא אתרוג עם קדושת שביעית לחו"ל רק כשיש חשש שלא יהיו באותו מקום אתרוגים ולא יוכלו לקיים מצוות ארבעת המינים.

"מי שיש לו פירות שביעית והגיעה שעת הביעור, מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על ביתו ואומר: 'אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבא ויטול' חוזר ומכניס לתוך ביתו ואוכל והולך עד שיכלו".
(תוספתא שביעית פרק ח')

ביעור

א: מותר לאכול יבול קדוש רק כשיש עדיין יבול כזה בשדה. כשאין יותר ממין זה של היבול בשדה צריך לבער את היבול שנשאר בבית. זמן הביעור שונה מפרי לפרי. (לוח זמנים בסוף החוברת).

ב: התאריך האחרון שאפשר להשתמש ביבול לפני ביעור, נקרא 'זמן ביעור'. עבר זמן זה ולא ביערו את היבול, אסור לאכול ממנו וצריך לאבדו. (זמן הביעור של חלק מהפירות והירקות כתוב בהמשך).

ג: הצורך בביעור קיים בעיקר בקופסאות שימורים, פירות שנשמרים בקירור, פירות יבשים ויין.

ד: חובת הביעור קיימת רק כשנותרה כמות גדולה יותר מהנצרך לשלש ארוחות לכל בני הבית.

ה: **אופן הביעור**: (י"א שצריך לאבדו מן העולם בשריפה וכדו' - הגרבי"צ)

- מוציאים את המוצר למקום ציבורי. (י"א שאין חובה להוציא מהבית. ילקו"י).
- אומרים בפני שלשה (רצוי שיהיו חברים טובים) שהמוצר 'הפקר'. (הבעלים מסירים את בעלותם מהמוצר).
- ניתן להכניסו שוב הביתה ולאכול ממנו, גם אחרי הביעור צריך לנהוג במוצרים קדושת שביעית.

ביעור יבול 'אוצר בית דין':

א: פירות הנמצאים ב'אוצר בית דין' שייכים לכולם, ולכן לא צריך לבער אותם בזמן הביעור.
ב: יבול שהתקבל מ'אוצר בית דין' לפני זמן הביעור, לשיטה אחת צריך ביעור (הגרש"ז), ולשיטה אחת לא צריך ביעור. (ילקו"י).

ג: יבול שהתקבל מ'אוצר בית דין' אחרי זמן הביעור, יש בו קדושת שביעית אך לא צריך ביעור.

ביעור יבול נכרי שגדל באדמות הארץ:

למנהג ירושלים והספרדים - ביבול גוי אין קדושת שביעית. לכן יבול זה לא מוגבל בזמן האכילה ולא צריך ביעור. לדעה זו לא צריך לבער קופסאות שימורים 'למהדרין' ללא חשש שביעית - יבול נכרי.

למנהג בני ברק (חזו"א) - יש קדושת שביעית גם ביבול גוי, (כדעת החזו"א) לכן:
א: צריך לבער גם יבול הנקנה מגוי בשמיטה.

ב: צריך לבער גם יבול שנקנה מגוי אחרי זמן הביעור. צריך לעשות את הביעור מיד ביום הקניה.

ביעור בהיתר מכירה:

לדעת הפוסקים הסומכים על 'היתר מכירה': אין צורך לבער פירות וירקות שגדלו בקרקע שנמכרה על פי 'היתר המכירה'.

לדעת הפוסקים שהיתר המכירה אינו מועיל:

ירקות: של היתר המכירה אסורים עבורו באכילה (איסור ספיחין). **פירות**: צריכים ביעור.

- מי שלא סומך על 'היתר המכירה', יקפיד על הכשרים 'ללא חשש שביעית'.
- קופסאות שימורים של פירות שההכשר ניתן על סמך 'היתר המכירה', צריך לבער לפני זמן איסור ספיחין, בהגיע זמן הביעור של אותו מוצר.
- קופסאות שימורים של פירות שיוצרו אחרי זמן איסור ספיחין אסורים באכילה למי שאינו סומך על ההיתר.

”פירות שביעית נתנו לאכילה ולשתיה...
לאכול דבר שדרכו לאכול, ולשתות דבר שדרכו לשתות...
ולא ישנה פירות מברייתן..
דבר שדרכו לאכול חי, לא יאכל אותו מבושל.
ודבר שדרכו להיאכל מבושל אין אוכלים אותו חי...
(רמב"ם שמיטה ויובל פרק ה')

הפסד ביבול קדוש בקדושת שביעית:

- א: כל זמן שהיבול ראוי לאכילה אסור להשליכו לאשפה, או להפסיד אותו בכל צורה אחרת.
ב: אסור להפסיד אותו גם באופן חלקי, כגון: האכלתו לבעלי חיים כשעדיין ראוי למאכל אדם.
ג: אין לאבד אותו גם כשהוא מיועד מלכתחילה רק למאכל בעלי חיים.
ד: אין לאבד את מה שנשאר אחרי האכילה. דוגמה: אין להשליך שארית שהותיר תינוק מבננה.
ה: אסור לקטוף פרי בוסר שלא ראוי עדיין לאכילה. (למעט פירות ערלה כדי שלא יכשלו בהם).
ו: אסור לגזום ענף שיש בו פירות בוסר של שמיטה גם אחרי שנת השמיטה.

ז: **אין להשתמש בו לשימושים שאינם אכילה** - גם כשרגילים להשתמש בו בדרך כלל באופן כזה: אין להשתמש בלימון לניקוי נחושת, להסרת אבנית, או להסרת כתמים. אין להשתמש בחומץ לניקוי ירקות וכדו'. אין להשתמש בו לזריעה, אין להשתמש בו לריפוי שלא על ידי אכילה, דוגמה: אין למרוח קוניאק על הגוף לשיכוך כאבים.

שימוש מותר ביבול קדוש בקדושת שביעית:

א: מותר להאכילו לבעלי חיים כשהוא מיועד לכך.

ב: מותר לייצר ממנו שמן (לאיפור סיכה והדלקה) או צבע (לשימוש אישי וכללי) כשהוא מיועד לכך.

ג: אין צורך לעשות פעולות מיוחדות לשימורו. מותר להשליך את שאריות הפרי לאשפה בתנאי שהן עטופות בשקית ניילון, ואין צורך להניחן במקרר כדי שישמרו יותר זמן.

ד: כאשר שאריות הפרי התקלקלו לחלוטין ואינן ראויות אפילו לבעלי חיים, פקעה מהן הקדושה ומותר לאבדן, להשליכן לאשפה או לדשן בהן את האדמה.

ה: מותר לאכול ולשתות ממנו גם כשמתכוונים לרפואה. מותר לגרגר ערק או קוניאק להקלת כאב שיניים או כאב גרון כשבולעים אותו אחר כך.

אופן השימוש ביבול קדוש בקדושת שביעית:

א: צריך להשתמש בו רק בדרך השימוש הרגילה המקובלת ליבול זה בדרך כלל. מותר לקלוף, לרסק, לקלף ולבשל כפי שעושים בדרך כלל.

ב: אין לרסק, לקלף או לבשל מה שלא רגילים לרסק לקלף או לבשל.

ג: ריסקו קילפו או בשלו ממנו שלא באופן הרגיל (לדוגמה: בישלו תפוז) הפרי אינו נאסר באכילה.

ד: מותר לקלוף פירות וירקות באמצעות קולפן למרות שהוא מסיר מעט מהפרי או הירק עם הקליפה, וכן מותר להסיר חלק מקולקל גם כשנחתך איתו קצת מהחלק הטוב.

סחיטת פירות וירקות:

א: אין לסחוט פירות וירקות שלא רגילים לסחוט בדרך כלל.

ב: מותר לסחוט לימון, גזר, פירות הדר ופירות שרגילים לסחוט. (חזו"א, ילקו"י)

ג: יש אוסרים לסחוט את כל סוגי הפירות והירקות הקדושים בקדושת שביעית, כולל לימון ופרי הדר, למעט זיתים וענבים. (הגרבי"צ אבא שאול).

ד: המיץ הנסחט קדוש בקדושת שביעית.

בישול וכבישת מוצרים קדושים:

א: מותר לבשל פירות וירקות שרגילים לבשל אותם בדרך כלל. (קישואים תפוחי אדמה וכדו').

ב: אין לבשל פירות וירקות הנאכלים בדרך כלל חיים. (תפוזים וכדו').

ג: פירות וירקות הנאכלים בדרך מבושלים אין לאכול ללא בישול. (תפוחי אדמה וכדו').

ד: מותר לעשות: ריבות, ממרחים, וכבושים מפירות וירקות קדושים, כמו שמקובל בדרך כלל.

ה: המוצר המוגמר קדוש בקדושת שביעית, ונוהגות לגביו כל ההגבלות האמורות לגבי יבול זה.

ו: מותר לזרוק מי בישול או כבישה שרגילים לזרוק בדרך כלל אחרי הבישול. (מים שבשלו בהם תפוחי אדמה או כבשו בהם חמוצים וכדו').

ז: יש קדושת שביעית במי בישול של ירק או פרי שרגילים לשתות אחרי הבישול. (מרק ירקות, מים שבשלו בהם סלק וכדו').

"הקליפין והגרעינין שמתרים בתרומה לזרים, אין קדושת שביעית חלה עליהן,

והרי הם כעצים, אלא אם כן ראויים לצביעה."

(רמב"ם שמיטה ויובל פרק ה')

קדושת שביעית בקליפות וחרצנים:

א: קליפות הראויות לאכילת אדם או בעלי חיים, (תפוחי עץ, אגסים וכדו') קדושות בקדושת שביעית, ואסור להפסידם.

ב: קליפות שלא ראויות אפילו לבעלי חיים, מותר להשליך לאשפה.

- ג : חרצנים וגלעינים שלא ראויים לאכילה, (תפוז תפוח תמרים וכדו') מותר להשליך לאשפה.
- ד : גלעינים שדבוק בהם מעט פרי, (זנים של אפרסק, שזיף...). קיימות לגביהם שתי שיטות פסיקה:
- צריך לנהוג בהם קדושת שביעית מפני הפרי שדבוק בהם. (הגרבי"צ, הגר"ש וזנר).
  - כל זמן שהחלק הדבוק בגרעין אינו גדול וממשי אין צורך לנהוג בהם קדושת שביעית. (הגר"ע יוסף הגר"ש אלישיב הגר"ש אורבאד).
- ה : יש קדושת שביעית בקליפות של בננות, ורצוי לנהוג קדושת שביעית גם בקליפות תפוזים.

תבלינים בשמיטה:

- א : לא בכל התבלינים יש בעיית שמיטה.
- ב : בתבלינים המיובאים מחו"ל או בתבלינים שמגדלים גויים אין הגבלות מיוחדות בשמיטה, לא בקניה ולא בשימוש.
- ג : **בתבלינים הבאים אין הגבלות בשמיטה :** הל, זנגוויל, זעפרן, חוויג' מרק, חוויג' קפה, כמון, כרכום, פלפל שחור, פרג, ציפורן, קינמון, קצח ושומשום.
- ד : **בתבלינים הבאים עלולה להיות קדושת שביעית :** פפריקה, אורגנו, זעתר, ריחן, חילבה, חרדל, לואיזה, נענע, קימל ורוזמרין.
- ה : תבלינים שיש בהם קדושת שביעית: מותר להשתמש בהם לצורך בישול, באופן הרגיל.
- ו : תבלינים שאינם נימוחים במאכל: אחרי שהתבשלו התבלינים ופג טעמם, פוקעת מהם הקדושה ומותר להשליכם לאשפה.

שימוש בשמן הקדוש בקדושת שביעית:

- א : מותר להפיק שמן מכל יבול שרגילים להפיק ממנו שמן בדרך כלל.
- ב : השמן המופק קדוש בקדושת שביעית, והשימוש בו מוגבל כמו שיתבאר בהמשך.
- ג : מותר לטגן בו רק כשהוא משמש להטעמת האוכל, אך אין להשתמש בו בטיגון או אפיה כשהמטרה היא למנוע מהאוכל להידבק למחבת או לתבנית.
- ד : שמן שנשאר אחרי טיגון וראוי עדיין להדליק בו, אין להשליכו לאשפה אלא אם כן נותרה כמות קטנה מאד שרגילים לשפוך בדרך כלל.
- ה : מותר להשתמש בשמן זה להדלקת נרות שמותר ליהנות מהם. (נרות שבת וכדו').
- ו : אין להדליק בשמן זה נרות חנוכה ונרות נשמה, ויש מתירים להשתמש בו להדלקת נרות חנוכה. (הגרבי"צ. ובילקו"י כ' שאם אין לו שמן אחר יכול להדליק בו נרות חנוכה).
- ז : מותר למרוח אותו על הגוף, אבל אין להשתמש בו לשימון כלים, מכשירים, עצים וכדומה.
- ח : אין למהול את השמן בחומרים שיפגמו את טעמו ויגבילו את השימוש בו.

שימוש בין קדוש בקדושת שביעית:

- א : מותר להשתמש בין זה לאפיה ובישול, ומותר למהול אותו במים כמו שרגילים בדרך כלל.
- ב : מותר לקדש בין, אבל צריך להניח מתחת לגביע תחתית נקיה, כדי שהיין שגולש לא ישפך לשלחן או לרצפה. יש לשתות את כל היין, גם את זה שנשפך לתחתית.
- ג : אין לכבות בין זה את נר ההבדלה, ויש הנמנעים להבדיל לכתחילה בין זה.
- ד : אין להטיף ממנו באמירת סימני המכות בליל הסדר.
- ה : יש להימנע מלהשתמש בין לצורך מציצה בזמן עריכת ברית מילה.
- ו : זמן הביעור של היין בערב פסח תשע"ו.

שאריות מזון ופח שמיטה:

- א : שאריות שלא ראויות לאדם וראויות לבעלי חיים, מותר להאכיל אותן לבעלי חיים או להכניס אותן לשקית ניילון, לקשור אותה ולהשליך לפח האשפה.

- ב: רצוי לייחד פח מיוחד לפסולת שיש בה קדושת שביעית. לכתוב עליו 'קדושת שביעית', ולהשתמש בו אך ורק לפסולת שביעית עטופה.
- ג: מניחים בתוכו את הפסולת בתוך שקית ניילון סגורה עד שתתקלקל ולא תהיה ראויה לבעלי חיים, ואז משליכים לפח הרגיל.
- ד: אין להשליך פסולת טרייה לשקית שיש בה פסולת שהתחילה כבר להתקלקל.
- ה: שאריות שלא ראויות לבעלי חיים פקעה מהן הקדושה, ומותר להשליכן לאשפה כרגיל.

פרק ו': הפרשת תרומות ומעשרות בשמיטה:

- א: המקרים הבאים **פטורים** מהפרשת תרומות ומעשרות:
- יבול שביעית שהופקר בשמיטה. (קדוש בקדושת שביעית).
  - פירות וירקות מ'אוצר בית דין'.
  - פירות וירקות 'יבול נכרי'.
- ב: במקרים הבאים **מפרישים תרומות ומעשרות ללא ברכה**:
- פירות שלא הופקרו בשמיטה (שמור ונעבד), מפרישים מהם מספק. (לחזו"א פטור מתו"מ).
  - פירות וירקות מ'היתר המכירה'.
  - יהודי שקנה מגוי זיתים וענבים של שמיטה כדי לעשות מהם שמן ויין, וגמר המלאכה היה על ידי יהודי.
  - אתרוגים שחנטו בשנה השישית ולקטו אותם בשנת השמיטה.

איך מפרישים?

- א: מפרישים גם מעשר שני וגם מעשר עני. (מוסיפים בנוסח הרגיל: 'ואם צריך מעשר עני מעשר עני בדרומו').
- ב: פירות נטע רבעי (ששנת השמיטה היא השנה הרביעית לנטיעה), מחללים רגיל כמו בכל שנה.
- ג: כשעושים בצק מחיטה שיש בה קדושת שביעית, מפרישים כרגיל. את החלה שמפרישים שורפים או משליכים לפח כשהיא עטופה בניילון.
- ד: המתארח אצל מי שאינו מקפיד על הלכות שמיטה, ימנע במידת האפשר מאכילת ירקות ומוצרים המכילים ירקות (מרקים, קציצות וכדו'), בין חיים ובין מבושלים.
- ה: בשעת הדחק, מותר לאכול גם ירקות שנקנו בחנות ללא השגחה לשנת השמיטה.
- ו: מותר להתכבד בפירות גם אצל מי שאינו מקפיד על הלכות שמיטה (למרות שלא נהגו בהם כהלכה). בתנאי ש:
- יפריש מהם תרומות ומעשרות מספק (לחזו"א לא צריך להפריש).
  - ינהג בפירות שאוכל קדושת שביעית. (בדרך האכילה ובהשלכת הפסולת).

פרק ז': פרחים בשמיטה

- א: אין קדושת שביעית בפרחי נוי שאינם לריח. (ברור שאסור לעבד את האדמה כדי לגדל אותם).
- ב: פרחים לריח, (הדסים, ריחן וכדו') לדעה אחת צריך לנהוג בהם קדושת שביעית, לכן בשמים של הבדלה, ברית מילה וכדומה צריך לארוז בניילון לפני שמשליכים לאשפה. (חזו"א, הגרב"צ) לדעה שניה אין בהם קדושת שביעית. (ילקו"י)
- ג: אין לקנות פרחים (גם פרחי נוי) ממגדל שלא מקפיד על דרישות ההלכה. צריך לוודא לפני הקניה שיש למשתלה או לחנות הכשר לשמיטה. (חזו"א, הגרב"צ, שמיטה כהלכתה).

פרק ח': ארבעת המינים בשמיטה

- א: **אתרוג**: שנקטף לפני ראש השנה תשע"ה לא קדוש בקדושת שביעית. (רצוי לקנות אתרוג כזה).
- ב: אתרוג שנקטף אחרי ראש השנה תשע"ה ואחרי ראש השנה תשע"ו (לסוכות תשע"ו) צריך לנהוג בו קדושת שביעית.

- ג: **לולב**: שנקטף לסוכות תשע"ה אין בו קדושת שביעית גם אם נקטף אחרי ראש השנה. לולב שנקטף לסוכות תשע"ו יש אומרים שיש בו קדושת שביעית.
- ד: **הדס**: שנקטף לסוכות תשע"ה אין בו קדושת שביעית גם אם נקטף אחרי ראש השנה. הדס שנקטף לסוכות תשע"ו יש אומרים שיש בו קדושת שביעית ככל צמחי ריח.
- ה: **ערבה**: אין בה קדושת שביעית, לא בסוכות תשע"ה ולא בסוכות תשע"ו.

פרק ז': הנתונים המשפיעים על תוצרת חקלאית בשמיטה

- היבול גדל בארץ או בחו"ל?
- יבול שגדל בחו"ל אין עליו הגבלות מיוחדות בשמיטה.
- ביבול שגדל בארץ: האם היבול שייך לשנה השישית (איסוס) או לשמיטה?
- אין הגבלות על יבול של השנה השישית, צריך להפריש ממנו תרומות ומעשרות.
- יבול השייך לשמיטה. האם הוא יבול נכרי או יבול ישראל?
- **יבול נכרי**: לספרדים ולמנהג ירושלים אין הגבלות. בבני ברק נוהג בו קדושת שביעית.
- ירקות שגדלו בשדה של יהודי, האם נבטו לפני השמיטה?
- נבטו לפני השמיטה: קדושים בקדושת שביעית ומוגבלים בשימוש ובשיווק.
- נבטו במהלך השמיטה – אסורים באכילה. (איסור ספיחין)
- איך לקנות ירקות שנבטו לפני השמיטה?
- מ'אוצר בית דין' - אין הגבלות תשלום, צריך לנהוג בהם קדושת שביעית.
- מאדם פרטי: רצוי לא לקנות. כשאין אפשרות אחרת, יש לנהוג את ההגבלות של מסחר בקדושת שביעית וצריך לנהוג בהם קדושת שביעית.
- ירקות יבול ישראל, האם נבטו בתוך השמיטה?
- נבטו בשמיטה - אסורים באכילה. (איסור ספיחין).
- נבטו או נזרעו בשמיטה על פי 'היתר המכירה' ויש השגחה, מותרים באכילה לסומכים על ההיתר, צריך להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה.
- פירות שגדלו במטע של יהודי - האם הם שייכים לשמיטה?
- א: - כשהחנטה (תחילת התהוות הפרי אחרי נשירת הפרח) הייתה לפני ראש השנה תשע"ה.
- אינם שייכים לשמיטה ואין עליהם הגבלות מיוחדות.
- צריך להפריש מהם תרומות ומעשרות בברכה.

ב: - כשהחנטה אחרי ראש השנה תשע"ה.

- יש בהם קדושת שביעית (גם כשנקטפו בשנת תשע"ו).
- אין לקנותם ממי שאינו שומר שמיטה.
- השימוש בהם מוגבל, וחייבים בביעור.
- ג: מטעים שנמכרו על פי 'היתר המכירה'.
- אין בפירות קדושת שביעית. ואין הגבלות במסחר.
- צריך להפריש מהם תרומות ומעשרות ללא ברכה.
- לשיטות שההיתר אינו מועיל יש בהם קדושת שביעית, ומוגבלים בשימוש.

"כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה".
שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה.
ובשנה השביעית שנת שבתון תהיה לארץ, שבת לה'.
שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" (ויקרא כ"ה ב-ד)

עציצים וגינה בשמיטה

לקראת שנת השמיטה

- א: עד ר"ה תשע"ה צריך לעשות את כל העבודות החקלאיות החיוניות לגידולים - בעציצים, בגינה ובשדה לשנת תשע"ה.
- ב: הטיפולים הבאים יעשו עד ערב ראש השנה: גיזום, תמיכת ענפים, זיבול, כיסוח, ריסוס נגד עשביה ומזיקים ודילול צמחים (המיועד לשפר את צמיחת הנותרים).
- ג: כדי שהצמחים לא יינזקו בשנת השמיטה בגלל חוסר בחומרי דישון, כדאי להשתמש במדשנים בעלי שחרור איטי.
- ד: מי שמעוניין לקנות עציצים לבית, כדאי שיבצע את הרכישה עד ראש השנה תשע"ה.
- ה: שתילת עצי פרי לפני השמיטה היתה מותרת עד טו' באב תשע"ד.
- ו: כל מי שמעוניין להקים מערכת השקיה לגינה יעשה זאת עד ראש השנה תשע"ה.

נטיעת עצים/עצי סרק

- א: עצי סרק הניטעים לנוי (בגוש או חשופי שורש) צריך לנטוע עד טו' באלול תשע"ד (14 יום לפני שנת שמיטה) כשיש אילוף או צורך מיוחד, ניתן לנטוע עצי סרק עד ראש השנה.

עצי פרי

- א: עצי פרי חשופי שורש, או זרעים של עצי פרי (במשתלות וכדו') אפשר לנטוע עד טו' באב (כולל). במקרים מיוחדים עד יום טז' באב (כולל).
- ב: לא ניתן לקיים עץ פרי חשוף שורש שניטע אחרי טז' באב תשע"ד, וחייבים לעקור אותו.
- ג: עצי פרי הנטועים בשקיות ניילון עם חורים גדולים, המיועדים לנטיעה עם גוש אדמה - ושנות הערלה של העץ נמנות מיום הנטיעה בשקית - מותר לנטוע עד יום טו' אלול תשע"ד, ובשעת הצורך ניתן לנטעם עד ר"ה.
- ד: כששנות הערלה נספרות מהנטיעה בקרקע חייבים להקדים את הנטיעה לטו' באב כדלעיל, לכן צריך להתייעץ עם רב בכל מקרה.

ירקות

- א: ירקות צריך לשתול בין 3-13 ימים לפני ר"ה (תלוי בסוג הירקות) כדי שינבטו לפני ר"ה.
- ב: ירקות שנבטו לפני ראש השנה יהיו מותרים באכילה בשנת השמיטה (לדעת החזו"א) וצריך לנהוג בהם קדושת שביעית.

כללים לעבודות בגינה בשנת השמיטה

- א: המלאכות האסורות בשמיטה מהתורה הן: זריעה, זמירה, קצירה, בצירה וחרישה.
- ב: מלאכות אלו אסורות לחלוטין בגינות הנוי בשנת השמיטה, מראש השנה תשע"ה ועד ראש השנה תשע"ו.
- ג: מכירת הקרקעות לגוי על ידי הרבנות הראשית לא כוללת גינות פרטיות. לכן גם צרכנים הסומכים על היתר המכירה, לא יכולים להשתמש בהיתר לגינות נוי.
- ד: מותר לעשות בגינה בשנת השמיטה רק מלאכות שאינן אסורות מהתורה, ורק אם התקיימו התנאים הבאים:
- המלאכות הכרחיות לקיום הצמח.
  - מטרתן למנוע נזק שלא ניתן לתיקון.
  - כשמצמצמים את עשיית המלאכה למינימום ההכרחי. למשל: כשחייבים להשקות את הגינה, משקים אותה רק בכמות שחייבים כדי לקיים את הצומח.
- ה: כל עבודה בגינה שאפשר להקדים לפני ראש השנה של שנת השמיטה או לאחר אותה אחרי גמר השמיטה, צריך להקדים או לאחר.

ו: יש להתייעץ עם מומחה לחקלאות אילו פעולות הכרחיות לקיום הצמח ומותרות, ואיזה פעולות משביחות את הצמח ואסורות.

ז: פעולות שנועדו להשבחת הצמח או כדי למנוע ממנו נזק זמני, אסורות.

ח: בפרחים שאינם ממיני הירקות, התבואה או הקטניות, אין איסור ספיחין.

ט: פרחים הראויים למאכל או לתבלין, וכן פרחים נותני ריח, יש בהם קדושת שביעית. (חובה להפקיר, אסור לסחור בהם ואסור להפסיד אותם וכו').

י: בפרחי בר אין איסור ספיחין ואין קדושת שביעית.

טיפול בצמחי בית בשמיטה:

הגדרות:

בית:

כל מקום שיש לו תקרה קבועה, ורצפה שמפסיקה בין האדמה לבין העציץ, גם אם אין לו קירות. (תקרה לא קבועה לא מועילה לזה)
עציץ נקוב: עציץ שיש בו חור - בקוטר של 1 ס"מ לפחות - בתחתית או בדופן, שדרכו יכולים השורשים לצאת אל מחוצה לו.
עציץ שאינו נקוב: עציץ אטום ללא חורים. (נקבים דקים להפרשת עודפי השקיה לא נחשבים לנקב).

א: במצות השמיטה כתבה התורה: 'שדך לא תזרע'. הגמרא (ירושלמי) מסתפקת אם מותר לזרוע בתוך בית בשנת השמיטה.

ב: הפוסקים נחלקו איך לנהוג למעשה. האם הזריעה והטיפול בצמחים שנמצאים בתוך בית שונים מהגידולים בשדה או שאין כל הבדל.

ג: אם בנוסף לכך שהגידולים נמצאים בתוך הבית הם גם נמצאים בתוך עציץ שאינו נקוב, אפשר להקל גם לדעת רוב המחמירים לטפל בגידולים באופן הרגיל בשאר השנים.

ד: בתוך הבית, כאשר הגידולים נמצאים בעציץ שאינו נקוב, אפשר יהיה לטפל בגידולים בשמיטה. מותר לזרוע ולטפל בהם בשנת השמיטה כרגיל כמו בכל שנה, ולא חלים עליהן דיני שביעית, למרות זאת ראוי להימנע מלזרוע ולטפל בהם בצורה הרגילה. (רצוי לנהוג בהם כמו בגינות נוי כפי שיתבאר בע"ה בהמשך). (הגר"ע יוסף).

ה: אסור לזרוע ולטפל בהן בשמיטה. הטיפול בגינה שבתוך הבית זהה לחלוטין לשדה שמחוץ לבית. (החזו"א והגר"ב"צ)

עציצים בשמיטה:

א: כשיש נקב ברצפת העציץ אבל יש תחתית לקבל את עודפי המים, התחתית הופכת את העציץ לעציץ שאינו נקוב' אם מתקיימים התנאים הבאים:

- התחתית אטומה ואינה מאפשרת לשורשים לעבור דרכה. (בגידולים רב שנתיים, צריך שהתחתית תהיה עשויה מחמרים קשיחים במיוחד, כגון: מתכת, פלסטיק קשיח, זכוכית וכדו'. בגידולים עונתיים יכולה התחתית להיות בנוסף גם מעץ ומחרס).
- התחתית צריכה להפריד בין הרצפה לעציץ ולצמח. (אין להסיר את התחתית מהעציץ עד סוף שנת השמיטה). (מנחת שלמה)

ב: מותר לשים בשנת השמיטה תחתית מתחת לעציץ נקוב, ולהפוך אותו לעציץ שאינו נקוב.

מיקום העציץ

א: עציץ הנמצא מחוץ לבית, דינו כשתיל בגינה, ואין כל הבדל אם העציץ נקוב או שאינו נקוב, וצריך להקפיד על כל דיני שמיטה בגידול שלו.

ב: כל האדניות שנמצאות במרפסות ועל אדן החלון שאין עליהם תקרה, צריך להקפיד בהם על כל דיני השמיטה כאילו היו בגינה.

ג: אסור לשתול ולזרוע בשמיטה בעציץ נקוב שנמצא בתוך הבית.

ד: עציץ שאינו נקוב שנמצא בבית, לא חלים עליו כל דיני שמיטה (לדעת רוב הפוסקים), ואפשר לטפל בו כרגיל כמו כל שנה. (חזו"א והגר"ע יוסף).

ה: למרות שמותר לטפל בו כרגיל, רצוי שלא לשתול צמחים בעציץ כזה בשמיטה, ורצוי לעשות את כל פעולות התחזוקה שאפשר לפני השמיטה, כדי למעט כמה שיותר בטיפולים בשמיטה.

ו: מותר להשקות את העציצים שבתוך הבית כרגיל, אין צורך לצמצם את כמות המים שהם מקבלים.

ז: מותר להעביר שתיל קטן הנמצא בתוך עציץ שאינו נקוב בתוך הבית, לעציץ גדול יותר. פעולה זו צריכה להתבצע בתוך הבית בלבד. אין להוציא אותו מהבית לצורך כך.

ח: מותר לטלטל עציץ אפילו שהוא נקוב בתוך הבית מפנינה לפינה, להוריד או להגביה ללא הגבלה. (ויש מחמירים בעציץ שאינו נקוב הנמצא בבית שבקומת קרקע שלא להוריד אותו בשמיטה ממקום גבוה למקום נמוך).

ט: אין להוציא בשנת השמיטה עציץ המונח בתוך הבית אל מחוץ לבית או למקום שאין בו תקרה, אף כשהעציץ אינו נקוב. (אפילו אם מוציאים אותו לזמן קצר - לשטיפת הרצפה וכו').

קניית והעברת עציצים בשמיטה

א: צמח יונק מהקרקע גם אם הוא נמצא בתוך עציץ שאינו נקוב באמצעות הענפים והעלים.

ב: כדי שאפשר יהיה להוציא את העציץ מהבית או מהמשתלה, צריך לשים תחתית שתסתום את הנקב שלו ובנוסף לעטוף את כל הענפים והעלים של הצמח עד שנכנסים אתו שוב לבית.

ג: באופן כזה צריך לנהוג עם עציצים כשעוברים דירה בשנת השמיטה ורוצים להעביר גם את העציצים.

השפעת שנת השמיטה על הטיפול בגינה

מלאכות האסורות בשמיטה:

א: התורה אוסרת: לזרוע ולקצור בתבואה וירקות, לנטוע, להרכיב עצים, לזמור ולבצור במטעים ולחרוש בכל קרקע במשך שנת השמיטה.

ב: מי שזרע או נטע בשנת השמיטה באופן האסור, גם אם עשה זאת בשוגג מפני שלא ידע שאסור, חייב לעקור את מה שנטע או זרע, גם בעצי סרק וגם בשתילי ירקות.

ג: חכמים אסרו את שאר העבודות החקלאיות: כגון: השקאה, זיבול, דישון, סיקול אבנים, ריסוס, (עישון) וכדו'.

ד: יש הבדל בין מלאכות האסורות בשמיטה מהתורה לבין מלאכות שאסרו חכמים.

מלאכות האסורות מהתורה: אסורות בכל מקרה, בין אם מטרתם למנוע נזק של הגידולים ובין אם מטרתם למנוע הפסד כספי של המגדל.

מלאכות שאסרו חכמים: נאסרו רק כשמטרתן עידוד צמיחה, ומותרות בשמיטה אם יתקיימו התנאים הבאים:

- אי אפשר לעשותם לפני שנת השמיטה.
- מומחה לחקלאות קבע שחייבים לעשות אותן בשמיטה כדי למנוע נזק מהצמח. (לדעת הגר"ש אלישיב, נזק זמני בצמחי נוי שניתן לתיקון אחרי השמיטה לא נחשב נזק כדי להתיר מלאכות שאסרו חכמים).
- עושים אותם רק במינימום הנדרש למניעת הנזק.
- לא מדובר בגידולים שאסור לגדל או לאכול את התוצרת שלהם בשמיטה.

ה: כל מלאכה שאסור לבעל הגינה לעשות בשמיטה, אסור לעשות גם באמצעות גנן גוי, למעט המקרים המצויינים לקמן בהם עדיף לעשות את המלאכה ע"י גוי.

זריעה בשמיטה:

א: אסור לזרוע כל מיני זרעים, ירקות, עצים, פרחים, דשא וצמחי נוי בגינה או בשדה במשך כל שנת השמיטה עד ראש השנה תשע"ו.

ב: דירה בקומה עליונה (פנטהאוז) שמילאו את הגג בעפר ועשו בו גינה, דינה כמו גינה שבחצר, ואסור לזרוע בה בשמיטה כל מה שאסור לזרוע/ לנטוע בשדה.

ג: מותר לזרוע בשמיטה בתוך מיכל/בקבוק/ עציץ של מים שאין בו עפר, גם אם המיכל נמצא תחת כיפת השמים.

ד: מותר לשים גרעין של אבוקדו בתוך מיכל מים, וכן מותר לשים זרעי שעועית ושאר קטניות בתוך מיכל מים עם צמר גפן שאין בו אדמה בשנת השמיטה, למרות שהם ישרישו.

ה: אסור לזרוע באדמה בשנת השמיטה גם אם מטרת הזריעה היא לימוד וניסוי.

ו: מותר לזרוע בחוות חקלאיות לצורך לימוד כשזרעים במצעים מנותקים ובתוך חממה.

ז: אסור להרכיב עצים להבריך גפנים ולזרוע גרעיני עצים בשמיטה.

השקאת גינה בשמיטה:

א: השקאה היא אחת מהמלאכות האסורות בשמיטה.

ב: מותר להשקות רק גינה או שדה שלא יכולים להתקיים בשמיטה ללא השקאה.

ג: אין להשקות יותר מהמינימום הדרוש לקיום הצמח.

ד: צריך להשקות רק את הצמחים שזקוקים להשקיה.

ה: עדיף יותר להשקות את הצמחים שזקוקים להשקיה באמצעות ממטרה, מאשר להשקות כל צמח בנפרד.

ו: מחשב השקיה המכוון עוד לפני כניסת השמיטה עדיף יותר ממטרה.

ז: אין לעשות שינויים בכמויות המים וזמני השקיה בשנת השמיטה כשהדבר אפשרי.

ח: כשמפעילים מחשב השקיה מערב השמיטה יש המתירים להשקות אף בכמויות הרגילות בשנה רגילה. (הגרי"ש אלישיב)

גיזום וכיסוח דשא בשמיטה:

א: קיימים שני סוגי גיזום וכיסוח:

סוג א': גיזום המיועד לעודד את הצמיחה. (בדשא צעיר חדש שעדיין לא כסה את כל פני השטח, גדר חיה שלא הגיעה לגודל הרצוי וכדו')- סוג זה של גיזום אסור בשמיטה.

סוג ב': תספורת - גיזום המיועד לנוי של הצמח בלבד. (בדשא בוגר וגדר חיה בוגרת, כשמטרת הכיסוח היא העיצוב בלבד)- מותר לעשות כרגיל, רצוי לבצע ע"י גוי. (חזו"א והגר"ע יוסף) (לדעת הגרב"צ אסור כל גיזום וכיסוח אף אם מטרתו היא לנוי בלבד).

ב: מותר לחתוך ענפי עצים לצורך סכך בשמיטה, או להסיר ענפי עצים הבולטים לרחוב כדי למנוע נזק מעוברים ושבים. יש להקפיד שלא יתבצע גיזום מקצועי שיועיל לעץ.

ג: אסור לגזום ורדים ושושנים בשמיטה.

ד: מותר לקטוף פרחים לקישוט הבית. צריך להקפיד שהקטיף יתבצע בצורה שאין בה תועלת לצמח.

ה: רצוי לקטוף את הצמחים ביד, או בשינוי מהדרך שרגילים לקטוף פרחים בדרך כלל.

ניכוש וריסוס עשביה:

א: אסור לנכש עשבים או לעדור את הגינה לטיפול הצמחים בשנת השמיטה.

ב: כשהעשבים גורמים נזק לצמחים, מותר לכסח את עלי העשבים בחרמש.

ג: אם כיסוח לבד לא מועיל, מותר לעקרם מהשורש ביד.

ד: אם אי אפשר לעקרם ביד, מותר לעקרם עם מעדר.

ה: מותר לנכש עשבים בשבילים ציבוריים לנוי.

ו: מותר לנכש עשבים מחצר הבית מחשש לשריפה או לנחשים.

ז: עדיף יותר למנוע צמיחת עשביה בגינה מאשר הניכוש אחרי שגדלה כבר.

ח: האפשרויות לטיפול בעשביה בחצרות הבתים לפי סדר העדיפויות:

- ריסוס החצר בחומרים מונעי נביטה
- כיסוי ביריעת פלסטיק (במקומות שזה אפשרי) למניעת קרני השמש מהצמחים.
- ריסוס העשבים בקוטלי עשבים.
- כיסוח עלי העשבים בחרמש.
- עקירת העשבים מהשורש ביד
- עקירת העשבים מהשורש במעדר. (רק כשאין ברירה ואי אפשר באופן אחר).

גינות בבתי משותפים:

א: כל העבודות האסורות בשמיטה קיימות גם בגינות משותפות. (בבניינים, מושבים וכדו').

ב: יש להורות לגנן לבצע בגינה רק את העבודות המותרות בשמיטה לפי ההלכה.

ג: דייר ששכניו המשותפים אינם מוכנים לשמור שמיטה כהלכה, יתנה עם ועד הבנין שתשלומי 'מס ועד' שהוא משלם יהיו עבור הוצאות חשמל, ניקיון והעבודות המותרות בגינה בלבד, ואינו שותף בהוצאות לעבודות האסורות בשמיטה.

ד: כשברור לדייר שדיירי הבנין מתכוונים לעשות בגינה עבודות שאסורות מהתורה (כגון חרישה וזריעה), ולא ניתן לשכנע אותם בדרכי נועם להמנע מכך, יכול דייר להפקיר את החלק היחסי שלו בגינה עד סוף שנת השמיטה בפני שלושה אנשים.

ה: האנשים שמפקיר בפניהם יכולים להיות גם בני הבית שלו. (הגרי"ש אלישיב).

ו: מי שמשכיר דירה עם גינה לדיירים, צריך להתנות עם השוכר שלא יעשה בגינה עבודות שאסורות בשמיטה.

זמני תחילת קדושת שביעית בחלק מהפירות

א: מצורפת בחוברת טבלה בה מפורטים הזמנים בהם מתחילה קדושת שביעית בפירות.

ב: עד הזמן המופיע בטבלה לכל סוג פרי, ניתן לקנותו בכל חנות ירקות ולשלם בכל אופן שרוצים. (צריך לוודא שאינו ערלה ולהפריש ממנו תרומות ומעשרות).

ג: מהתאריך המופיע בטבלה לכל פרי, צריך לקנות את הפרי רק במקומות עם אישור כשרות מתאים לשנת השמיטה.

ד: אין לקנות פירות ממגדלים שאינם מקפידים על הלכות שמיטה.

ה: פירות שנקנו או התקבלו ממי שאינו שומר שמיטה מותרים באכילה, ומותר להתכבד מהם כשמתארחים אצל מי שאינו מקפיד על שמיטה וכדומה. (יש האוסרים אותם גם באכילה).

ו: לפני שאוכלים מפירות שלא הופקרו, צריך להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה.

הערה: קיימות מספר שיטות לקביעת התאריכים, יתכנו שינויים בתאריכים בגלל מזג האוויר
 ת. = תחילת. א. = אמצע. ס. = סוף.

שם הפרי	קדושת שביעית מתאריך	קדושת שביעית עד	זמן ביעור מתאריך
אבוקדו	א. כסלו תשע"ה - ת. דצמבר	א. סיוון תשע"ו - סוף יוני	אמצע תמוז תשע"ו - ס. יולי
אגס	ת. תמוז ע"ה - ס. יוני	א. סיוון ע"ו - סוף יוני	ת. חשון ע"ו - ס. אוקטובר
אפרסמון	ס. אלול ע"ה - א. ספטמבר	ת. אלול ע"ו - א. ספטמבר	א' טבת תשע"ו - ס. דצמבר
אפרסק	א. שבט ע"ה - ת. פברואר	ס. שבט ע"ו - ת. פברואר	ת. כסלו ע"ו - ס. נובמבר
אשכולית	א. אלול ע"ה - ת. ספטמבר	ת. חשוון ע"ו - א. נובמבר	ס. כסלו ע"ו - א. דצמבר
אתרוג	ג' תשרי ע"ה	ת. ניסן ע"ו - א. אפריל	ת. ניסן ע"ו - א. אפריל
גויאבה	א. אלול ע"ה - ת. ספטמבר	ס. אב ע"ו - ת. ספטמבר	ס. כסלו ע"ו - א. דצמבר
זית למאכל	ס. אלול ע"ה - א. ספטמבר	א' טבת תשע"ו - ס. דצמבר	שבועות תשע"ו
זית לשמן	ס. חשוון ע"ו - א. נובמבר	ת. חשוון ע"ז - א. נובמבר	שבועות תשע"ו
חבוש	א. אלול ע"ה - ת. ספטמבר	ס. אב ע"ו - ת. ספטמבר	ס. טבת ע"ו - א. ינואר
לימון	א. אייר ע"ה - ת. מאי	ס. ניסן ע"ו - ת. מאי	ת. סיוון ע"ו - ס. יוני
מנגו	ס. סיוון ע"ה - א. יוני	ת. סיוון ע"ו - א. יוני	ס. טבת ע"ו - א. ינואר
משמש	ת. ניסן ע"ה - ת. אפריל	ס. ניסן ע"ו - ת. מאי	ת. אלול ע"ה - ס. אוגוסט
ענבי יין	ת. תמוז ע"ה - ת. יולי	ס. אייר ע"ו - ת. יוני	פסח תשע"ו
ענבי מאכל	ס. אדר ע"ה - ס. מרץ	ס. אדר ב' ע"ו - ת. אפריל	פסח תשע"ו
פקאן	כט' אלול תשע"ה		ט"ו אדר ע"ו
קיוי	ס. אלול ע"ה - א. ספטמבר	ת. אלול ע"ו - א. ספטמבר	ס. אדר א' ע"ו - א. מרץ
קלמנטינה	א. אלול ע"ה - ת. ספטמבר	ס. אב ע"ו - ת. ספטמבר	ת. ניסן ע"ו - ס. אפריל
רימון	ת. אב ע"ה - ס. יולי	ת. אב ע"ו - א. אוגוסט	ת. אדר א' ע"ו - א. פברואר
שזיף ארופאי	א. אב ע"ה - ת. אוגוסט	ת. תשרי ע"ז - ס. ספטמבר	ת. כסלו ע"ו - ס. נובמבר
שזיף יפאני	א. אייר ע"ה - ת. מאי	ת. אייר ע"ו - א. מאי	ת. כסלו ע"ו - א. דצמבר
שסק	א. שבט ע"ה - ת. פברואר	ת. אדר א' ע"ו - ת. מרץ	ת. אב ע"ה - ת. יולי
שקד יבש	א. אלול ע"ה - ת. ספטמבר	ס. אב ע"ו - א. ספטמבר	א. שבט ע"ו - ס. ינואר
שקד ירוק	א. אייר ע"ה - ת. מאי	ת. אייר ע"ו - ס. מאי	א. שבט ע"ו - ס. ינואר
תאנה	ת. אייר ע"ה - ס. אפריל	ת. אייר ע"ו - ס. מאי	כה' כסלו תשע"ו
תמר	א. אב ע"ה - ת. אוגוסט	ת. תשרי ע"ד - ס. ספטמבר	פורים תשע"ו
תפוז	ס. אלול ע"ו - ת. אוקטובר	ס. חשוון ע"ז - ס. נובמבר	ת. אייר ע"ו - ס. מאי
תפוח	ס. אייר ע"ה - א. מאי	ת. סיוון ע"ו - ס. יוני	ס. טבת ע"ו - א. ינואר

קוראים יקרים!

מטרת החוברת להעיר את תשומת לבכם לשינויים בדרך השימוש ביבול שמיטה.

החוברת אינה תחליף לשיעורים או לשאלות רב.

נא לקרא את החוברת מספר פעמים.

יה"ר שבזכות קיום מצות שמיטה כהלכתה נזכה לגאולה קרובה ברחמים.

שנה טובה, כתיבה וחתימה טובה וחג שמח!

הרב נחום גמליאל.

כלי יקר
🕊️🕊️🕊️

"אומר אני שטעם מצווה זו היא להשריש את ישראל במדת האמונה והבטחון בה,
כי חשש ה' שישכחו ישראל את ה' ויסירו בטחונם ממנו
ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל ועולם כמנהגו נוהג...
על כן הוציאם מן המנהג הטבעי לגמרי ...
שבשנה השישית תעשה התבואה לשלש השנים ...
ועל ידי זה יהיו עיניהם אל ה'.

כמו שמצינו בירידת המן ליومו
שהיו עיניהם נשואות אל ה' תמיד ויבטחו בו תמיד.

כן עניין השמיטה שלא יעבדו האדמה כל שנה שביעית אין זרע ואין קציר ויסמכו על
הנס שתעשה התבואה לשלש השנים וזה טעם נכון וברור".

ספר החינוך (מצוה פ"ד).

🕊️🕊️🕊️

"משרשי המצוה, לקבוע בליבנו ולצייר ציור חזק במחשבותינו ענין חידוש העולם,
כי ששה ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת...
ובאה חובה עלינו להוציא כל זמננו יום יום ושנה שנה על דבר זה,
למנות שש שנים ולשבות בשביעית..."

ספר החינוך

🕊️🕊️🕊️

"ועוד יש תועלת נמצא בדבר (במצות השמיטה) לקנות בזה מידת הוותרנות, כי אין
נדיב נותן מבלי תקוה על הגמול... רצה הבורא להיות ברואיו מלומדים ומורגלים
במידת החסד והרחמים כי היא מידה משובחת,
ומתוך הכשר גופם במידות הטובות יהיו ראויים לקבל הטובה..."

כולל 'ברכת משה'
מוציא לאור
'דפי הדרכה' בנושאים הבאים:
לחגי תשרי
לקראת ראש השנה.
לפסח
לקראת חג הפסח.
שמיטה, ושמיטת כספים,
לקראת שנת השמיטה,
ובל"ג מתכננים להוציא חוברות בנושאים
נוספים.

החוברות מודפסות באלפי עותקים,
ומופצות חינם אין כסף לכל המעוניין,
לצורך זיכוי הרבים.

המעוניינים להשתתף עמנו בזיכוי הרבים
ולהקדיש חוברות להצלחה רפואה
ולהבדיל לעילוי נשמת,
או להפיץ את החוברות במקומות שזקוקים להן,
יתקשרו לטלפונים:

02/9919288

052/7250635

כל הזכויות שמורות לעורך

©

מטה יהודה אלול תשע"ד

ניתן לצלם את החוברת ולהפיצה לכל המעוניין.
אין לעשות בחוברת זו בשום אופן שימוש מסחרי!
ניתן להדפיס את החוברת מאתר מושב נחם:

www.naham.co.il

ומאתר המועצה האזורית מטה יהודה, בכתובת:

<http://www.m-yehuda.org.il>

נשמח לקבל הארות והערות בטלפקס: 02/9919288